

บทความวิจัย

เรื่อง

พัฒนาการเมืองท่าการค้าฮอยอันในคริสต์ศตวรรษที่ 17

โดย

กุชมา ชุตปิ่น

รหัสนักศึกษา 05590741

เสนอ

รองศาสตราจารย์ ดร.ชูลีพร วิรุณหะ

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษารายวิชา 450112 การศึกษาเอกเทศ
สาขาวิชาเอเชียศึกษา คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
ภาคการศึกษาปลาย ปีการศึกษา 2562
คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

บทความวิจัย	เรื่อง พัฒนาการเมืองท่าการค้าฮอยอันในคริสต์ศตวรรษที่ 17
ผู้เขียน	นางสาวกษมา ขุดปิ่น
อาจารย์ที่ปรึกษา	รองศาสตราจารย์ ดร. ชูลิพร วิรุณหะ
สาขาวิชา	เอเชียศึกษา คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์
ปีการศึกษา	2562

บทคัดย่อ

บทความวิจัยชิ้นนี้มีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ของกลุ่มคนต่าง ๆ ที่เข้ามาทำการค้าขายในเมืองท่าฮอยอันของเวียดนามในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 17 ซึ่งนอกจากจะมีชุมชนการค้าของชาวจีนและชาวญี่ปุ่นเป็นชุมชนสำคัญแล้ว ยังปรากฏร่องรอยของชนชาติอื่น ๆ ที่เข้ามาฮอยอันอีกด้วย ทั้งนี้ เพื่อเชื่อมโยงมิติทางประวัติศาสตร์กับเมืองฮอยอันในปัจจุบันซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมที่สำคัญของประเทศเวียดนาม

ผลจากการประมวลความรู้จากเอกสารและผลงานต่าง ๆ ตามระเบียบวิธีวิจัยประวัติศาสตร์แสดงให้เห็นว่าฮอยอันเริ่มปรากฏตัวมาตั้งแต่อาณาจักรจามปา ในคริสต์ศตวรรษที่ 2 โดยชาวจามเรียกบริเวณเมืองท่านี้ว่า “ลัมแอบโพ” ฮอยอันเริ่มมีบทบาทมากขึ้นตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 16 ถึงช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 18 แต่เจริญสูงสุดในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 17 เนื่องจากความต้องการฟื้นฟูบริเวณเมืองท่าของขุนนางตระกูลเหงียน และได้ดำเนินนโยบายเปิดการค้า และความสัมพันธ์กับต่างประเทศเพราะต้องการเสริมสร้างศักยภาพทางเศรษฐกิจ สังคม และกำลังทหารเพื่อรับมือกับขุนนางตระกูลจรีนห์ทางตอนเหนือ ซึ่งเป็นช่วงเวลาเดียวกันกับการขยายตัวทางการค้าของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และทำให้เมืองท่าฮอยอันเป็นที่รู้จักอย่างเป็นทางการชื่อว่า “ไฟโฟ” นอกจากนี้ปัญหาทางการเมืองระหว่างจีนกับญี่ปุ่นในสมัยราชวงศ์หมิงทำให้เมืองท่าฮอยอันกลายเป็นศูนย์กลางสินค้าและมีบทบาทสำคัญเพราะเป็นจุดเชื่อมโยงการค้าของจีน - ญี่ปุ่นกับภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การเข้ามาของชาวจีนและญี่ปุ่นเหล่านี้ทำให้เกิดชุมชนการค้าที่สำคัญ คือ ชุมชนจีน และชุมชนญี่ปุ่น อีกทั้งยังปรากฏร่องรอยของผู้คนจากภูมิภาคอื่น ๆ เช่น เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ตะวันออกไกล ตะวันออกใกล้ และทวีปยุโรป เป็นต้น มาค้าขายและแลกเปลี่ยนสินค้ายังเมืองท่าฮอยอัน

อย่างไรก็ตาม ผลจากสงครามกลางเมืองระหว่างขุนนางรินห์ (Chua Trinh) และขุนนางเหงียน (Chua Nguyen) ในปลายคริสต์ศตวรรษที่ 17 ทำให้ร่องรอยของชุมชนชาวญี่ปุ่นได้สูญหายไป เหลือไว้เพียงร่องรอยจากวัฒนธรรมจีนที่สะท้อนให้จากสถานที่ท่องเที่ยวหลายแห่งในปัจจุบัน นอกจากนี้ สิ่งที่น่าสนใจสืบเนื่องจากการค้นคว้าเพื่อทำงานวิจัยชิ้นนี้คือทำให้ทราบถึงการค้าเครื่องเซรามิก หรือเครื่องชามสังคโลกจากจังหวัดสุพรรณบุรี และ สวรรคโลก ซึ่งถือว่าเป็นสินค้าส่งออกที่สำคัญอย่างมากของไทยในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 15 อันเป็นช่วงเวลาเดียวกันกับยุครุ่งเรืองของงานหัตถกรรม และงานเซรามิกของเวียดนาม ภายใต้ราชวงศ์เลโซ (Le So) สิ่งนี้แสดงให้เห็นว่าการค้าทางทะเลของเวียดนามนั้นเกิดขึ้นมานานแล้ว ก่อนที่เมืองท่าฮอยอันจะกลายเป็นเมืองท่าที่สำคัญ และมีบทบาทสูงสุดในคริสต์ศตวรรษที่ 17

บทนำ

ฮอยอันเป็นเมืองท่องเที่ยวที่สำคัญแห่งหนึ่งของประเทศเวียดนาม ได้รับขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมจากองค์การยูเนสโก (UNESCO) เมื่อปี พ.ศ. 2542 เนื่องจากเป็นตัวอย่างของเมืองท่าการค้าในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในคริสต์ศตวรรษที่ 15-19 ที่มีการผสมผสานศิลปะ และสถาปัตยกรรมของท้องถิ่นและต่างชาติไว้ได้อย่างมีเอกลักษณ์ อาคารต่าง ๆ ภายในเมืองได้รับการอนุรักษ์ให้อยู่ในสภาพเดิมไว้ได้เป็นอย่างดี หากมองย้อนกลับไปในอดีต ก่อนการเจริญเติบโตของเมืองฮอยอันในฐานะเมืองท่าที่เจริญสูงสุดในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 17 นั้น เดิมทีพื้นที่เมืองแห่งนี้เป็นอาณาจักรของชาวจามมาตั้งแต่ยุควัฒนธรรมซาฮวินท์ (Sa Huynh) จนชาวจามสร้างประเทศของตนเองและเรียกว่า “ลัมแอบโป” ในคริสต์ศตวรรษที่ 2 เมื่อเวลาผ่านไปจนถึงยุคสังคมศักดินาของประเทศเวียดนาม ในขณะนั้นเรียกว่า “ไต่เวียด” เกิดการขยายอาณาเขตประเทศของตน จึงทำให้ฮอยอันตกเป็นส่วนหนึ่งของไต่เวียดในคริสต์ศตวรรษที่ 14 หลังจากช่วงเวลานี้ฮอยอันตกอยู่ในภาวะตกต่ำทางเศรษฐกิจยาวนานถึง 150 ปี และได้รับการฟื้นฟูให้กลับมาอีกครั้งภายใต้รัชสมัยของขุนนางเหงียน เนื่องจากการเปิดการค้ากับต่างประเทศ เพื่อเสริมสร้างศักยภาพทางเศรษฐกิจ สังคม และการทหาร เพื่อรับมือกับขุนนางจิ้นแห่งตั้งเกีย ในขณะที่เดียวกันท่าเรือฮอยอันนี้ก็ถือเป็นตลาดพักสินค้าขนาดใหญ่ของเรือสินค้าที่จะเดินทางต่อไปทำการค้ากับตะวันออกเฉียงใต้ และญี่ปุ่น ตั้งแต่นั้นมาเมืองท่าฮอยอันจึงเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางในเรื่องการค้ากับโลกภายนอก และเจริญรุ่งเรืองที่สุดแห่งโคชินไชน่า ด้วยเหตุนี้จึงทำให้พ่อค้าชาวต่างชาติจำนวนมากเข้ามาค้าขาย และตั้งถิ่นฐานจนเกิดเป็นชุมชนขนาดใหญ่ภายในเมืองท่าฮอยอัน โดยชุมชนอันเป็นที่รู้จักกันดี คือชุมชนของพ่อค้าชาวญี่ปุ่นและชาวจีน ที่อยู่กันคนละฟากซึ่งมีสะพานญี่ปุ่นคั่นกลาง อีกทั้งยังมีกลุ่มอาคารบ้านเรือนที่ตั้งอยู่ริมแม่น้ำทูโบ่น ซึ่งถือเป็นเอกลักษณ์ที่สำคัญของเมืองท่าฮอยอันในปัจจุบัน จนถึงช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 18 ถึงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 19 เนื่องจากสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ และสังคมมีการเปลี่ยนแปลง คือเกิดสงครามกลางเมืองระหว่างขุนนางจิ้นกับขุนนางเหงียน สงครามภายในระหว่างขุนนางเหงียนกับกบฏเตยเซิน (Tay Son)¹ และเกิดการตื่นเงินของแม่น้ำทูโบ่นที่ทำให้เรือสินค้าไม่สามารถเข้ามาได้ จึงเป็นเหตุให้เมืองท่าแห่งนี้ลิดลอบบาทลง ในที่สุด

จากการค้นคว้าจากเอกสารหลักทางประวัติศาสตร์จำนวน 3 เล่ม ได้แก่ บทความเรื่อง A Seventeenth-Century Port City in Vietnam: Autonomous History in the Absence of a Single Centralized Kingdom ของ Nguyen Chi Thong จากหนังสือ Recalling Local Past: Autonomous History in Southeast Asia หนังสือเรื่อง Ancient Town Hoi An ของ Nguyen Duc Dieu หนังสือเรื่อง Ancient Towns in Vietnam ของ Hoang Truong และหนังสือเรื่อง World Heritage Hoi An ของ Nguyen Phuoc Tuong ข้าพเจ้าได้แบ่งองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาออกเป็น 2 ประเด็นหลัก คือ 1. ประเด็นเรื่องทางประวัติศาสตร์ เอกสารจะกล่าวถึงภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ เช่น การสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมจากยุคซาฮวินท์ สังคมในระบอบศักดินา จุดเริ่มต้นของการเกิดการค้าขายที่ท่าเรือฮอยอัน จนมาเป็นเมืองท่าการค้าฮอยอันที่เจริญรุ่งเรืองสูงสุด และล่มสลายลงในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 18 ถึงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 19 และ 2. ประเด็นเกี่ยวกับการค้าขายของชาวต่างชาติ และชาวพื้นเมือง ช่วงเวลาที่ชาวต่างชาติประเทศต่าง ๆ เข้ามายังท่าเรือฮอยอัน กิจกรรมการแลกเปลี่ยนสินค้าที่เกิดขึ้นที่เมืองท่าแห่งนี้ รวมไปถึงสินค้าส่งออกที่สำคัญของฮอยอัน หรือโคชินไชน่า ซึ่งข้อมูลที่

¹ บทบาทสำคัญของกบฏเตยเซิน (Tay Son) คือการรวมดินแดนอาณาจักรไต่เวียด หลังการแบ่งประเทศกว่า 200 ปี (ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1558-1788)

ได้จากเอกสารเหล่านี้ยังคงมีจุดที่ข้าพเจ้าสนใจนั่นคือ ร่องรอยทางประวัติศาสตร์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ของเมืองท่าฮอยอันที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน ที่เอกสารส่วนใหญ่กล่าวถึงมีเพียงชุมชนการค้าของชาวจีน และชาวญี่ปุ่น เพราะฉะนั้นงานวิจัยนี้ต้องการที่จะศึกษาเกี่ยวกับ “ร่องรอยทางประวัติศาสตร์ที่เกิดขึ้นจากกลุ่มคนต่าง ๆ ที่เข้ามาทำการค้าขายในพื้นที่เมืองท่าฮอยอัน” นอกเหนือจากชาวจีนและญี่ปุ่น เพื่อเชื่อมโยงมิติทางประวัติศาสตร์กับเมืองฮอยอันในปัจจุบันซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมที่สำคัญของประเทศเวียดนาม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ของเมืองท่าการค้าฮอยอัน และการเติบโตในฐานะเมืองท่าการค้าในคริสต์ศตวรรษที่ 17

2.2 เพื่อศึกษาชุมชนการค้าของเมืองท่าการค้าฮอยอันในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 17 ที่ประกอบด้วยชาวพื้นเมือง ชุมชนชาวญี่ปุ่นและชาวจีน และชนชาติอื่น ๆ ที่นอกเหนือจากชาวญี่ปุ่น และชาวจีน

2.3 เพื่อศึกษาร่องรอยทางประวัติศาสตร์ของชนชาติต่าง ๆ ที่เข้ามาทำการค้าในเมืองท่าการค้าฮอยอันที่ตกทอดมาจนถึงปัจจุบัน

ขอบเขตการศึกษา

การศึกษาของงานวิจัยฉบับนี้ ได้กำหนดพื้นที่ของการศึกษา คือพื้นที่ชุมชนการค้าของเมืองฮอยอัน เพื่อจะศึกษาเกี่ยวกับภูมิหลังของเมืองท่าการค้าที่เจริญเติบโตในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 17 และร่องรอยทางประวัติศาสตร์ที่ยังคงปรากฏอยู่ในปัจจุบัน

วิธีการศึกษา

ศึกษาโดยใช้การวิจัยเอกสารตามระเบียบวิธีวิจัยทางประวัติศาสตร์ ศึกษาข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง ทั้งเอกสารชั้นต้น เอกสารชั้นรอง รูปภาพ บทความทางวิชาการ และสารนิพนธ์ประวัติศาสตร์ เพื่อนำมาประมวลวิเคราะห์ และสังเคราะห์ความรู้ และนำเสนอในรูปแบบการพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัย

ผลจากการศึกษาวิเคราะห์เอกสารหลักฐานตามระเบียบวิธีวิจัยประวัติศาสตร์ สามารถสรุปประเด็นและเนื้อหาโดยแยกออกเป็น 3 หัวข้อต่อไปนี้

1. ภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ของประเทศเวียดนาม และการปรากฏตัวของเมืองท่าการค้าฮอยอัน

1.1 ประวัติศาสตร์เวียดนาม และการขยายดินแดนลงมาทางใต้ (Nam Tien)

เวียดนามเป็นประเทศที่มีประวัติศาสตร์มายาวนาน แต่มีความไม่สงบมาโดยตลอด เนื่องจากการรบเพื่อแสวงหาอิสระ การที่เวียดนามถูกรุกรานทำให้ชาวเวียดนามต้องต่อสู้กับการปกครองของต่างชาติมาหลายศตวรรษ นับตั้งแต่การปกป้องประเทศจากจีนตั้งแต่สมัยฉินสื่อหวงตี้ (จีนซีฮ้องเต้) แห่งราชวงศ์ฉินของจีน (221-210 ปีก่อนคริสต์ศักราช) ได้ขยายอาณาจักรผนวกดินแดนตอนเหนือของเวียดนามปัจจุบัน จักรพรรดิฮั่นวู่ตี้แห่งราชวงศ์ฮั่น

ของจีน (140-86 ปีก่อนคริสต์ศักราช) ได้ยึดครองอาณาจักรเอวหลาก² (Au Lac) (ดาร์รัตน์ เมตตาริกานนท์, 2555: 26) และดินแดนต่าง ๆ ในภาคใต้ของจีนเข้าไว้ด้วยกัน ราชวงศ์ฮั่นรวมอาณาจักรเอวหลากเข้ากับจักรวรรดิจีน ตั้งหน่วยบัญชาการที่ชาวจี (Giao chi)³ นับตั้งแต่นั้นมาประวัติศาสตร์เวียดนามก็อยู่ภายใต้อิทธิพลร่วมกันของฝ่ายที่ขัดแย้งกัน ในฝ่ายหนึ่งคือนโยบายแสวงหาประโยชน์ทางเศรษฐกิจและผสมผสานกลมกลืนวัฒนธรรม และอีกฝ่ายหนึ่งคือการต่อต้านมีการใช้อาวุธต่อต้านการเข้าครอบครองของต่างชาติ เป็นการต่อต้านอยู่หลายศตวรรษเพื่อรักษาเอกลักษณ์ของชาวเวียดนาม ก่อให้เกิดความสำนึกในชาติและการก่อตั้งรัฐเวียดนามที่เป็นอิสระ ในเวลาต่อมา (เหงียน คักเวียน, 2545: 17)

ประชาชนต่อต้านการครอบครองของจักรวรรดินิยมจีน มีการกบฏใช้อาวุธเกิดขึ้น กบฏครั้งที่สำคัญที่สุดคือกบฏสองสาวพี่น้อง “จิ้งจิ้ง และจิ้งหนี่” (Trung Trac & Trung Nhi) ประมาณ ค.ศ. 40-43 สองพี่น้องก่อการเคลื่อนไหวในวงกว้างทั่วชาวจี ภายหลังการโค่นล้มการปกครองของจักรวรรดินิยมจีน ได้แต่งตั้งจิ้งจิ้งเป็นราชินี ขณะนั้นจักรพรรดิจีนในราชวงศ์ฮั่นกำลังมีอำนาจสูงสุด จึงส่งแม่ทัพที่เก่งที่สุด ชื่อ “ม้าหยวน” (Ma Yuan) ชาวเวียดนามเรียกว่า “ม้าเวียน” (Ma Vien) มายิงชาวจีในปลาย ค.ศ. 43 พวกกบฏก็ถูกปราบลง นอกจากนี้ยังมีกบฏอื่น ๆ ที่เกิดขึ้นอีกแต่ก็ถูกจีนปราบลงได้ (เหงียน คักเวียน, 2545: 22, 24) การต่อต้านเกิดขึ้นเรื่อยมาหลายคริสต์ศตวรรษจนถึงคริสต์ศตวรรษที่ 10 ในปี ค.ศ. 938 จากชัยชนะที่ปากแม่น้ำแบกดัง (Bach Dang)⁴ ถือเป็นการสิ้นสุดช่วงเวลาที่ยาวนานเกือบหนึ่งพันปีจากจักรวรรดิจีน โงเกวียน (Ngo Quyen) ตั้งตนเป็นกษัตริย์ ตั้งเมืองหลวงที่โกโลว (Co Loa) เวียดนามจึงกลายเป็นรัฐอิสระโดยแท้จริง โดยรวมอำนาจสู่ศูนย์กลาง⁵ เป็นรัฐระบบศักดินา อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข (Nguyen Chi Thong, 2545: 127-128) อย่างไรก็ตามก่อนที่รัฐซึ่งมีกษัตริย์ปกครองอยู่ที่ส่วนกลางจะจัดตั้งขึ้นได้ ประเทศก็ต้องผ่านภาวะความไม่มั่นคง ซึ่งพวกศักดินายังคงควบคุมอยู่ จนกระทั่งเกิดการตั้งราชวงศ์หลี⁶ (Ly Dynasty) ขึ้นในปี ค.ศ. 1009 ระบบกษัตริย์มีอำนาจมั่นคงขึ้น และในปี ค.ศ. 1225 ราชวงศ์เจิ่น (Tran Dynasty) ครองราชย์ต่อจากราชวงศ์หลี ดำเนินงานรวมประเทศและสร้างชาติต่อจนถึงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 14 ในระยะเวลา 400 ปี ประเทศก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็วในหลายด้าน (เหงียน คักเวียน, 2545: 28)

² พื้นที่ทางที่ราบลุ่มแม่น้ำแดง (song Hong) ในปัจจุบันนั้น แต่ก่อนเป็นบริเวณที่อยู่อาศัยของชาวหลากเวียด (Lac Viet) หรือที่เรียกว่าประเทศวันลง (Van Lang) แต่ในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 3 กษัตริย์ถูกผาน (Thuc Phan) ของชาวเอวเวียด (Au Viet) ได้มีชัยต่อกษัตริย์หุง (Hung Vuong) องค์สุดท้ายของชาวหลากเวียด ทำให้ถูกรวมดินแดนเป็นอาณาจักรเอวหลาก (Au Lac) ที่ประกอบด้วยชาวหลากเวียด และเอวเวียด

³ หน่วยบัญชาการที่ชาวจี (Giao chi) ตามภาษาจีนเรียกว่า “ยาวจี” (Chiao Chih) เป็นหน่วยงานการปกครองของราชวงศ์ฮั่นที่ครอบคลุมพื้นที่ทั้งหมดในอดีตของนามเวียด (ชื่อเรียกประเทศเวียดนามในอดีตที่มีอาณาเขตอยู่ทางภาคเหนือของประเทศเวียดนาม และติดกับมณฑลกวางตุ้ง และกวางสีของจีน) โดยจะแบ่งออกเป็นจังหวัด และอำเภอ รวมทั้งเพิ่มสามเขตที่จัดตั้งขึ้นใหม่ คือ เจิวฉาย (Chau Nhai) ตามหญี่ (Dam Nhi) และเหญิตนาม (Nhat Nam)

⁴ ในปี ค.ศ. 938 โงเกวียน (Ngo Quyen) ได้ต่อสู้กับราชวงศ์ฮั่นทางใต้ที่ยกทัพมาทางทะเล กองทัพราชวงศ์ฮั่นยกพลขึ้นเวียดนามทางปากแม่น้ำแบกดัง (Bach Dang) โงเกวียนใช้กลยุทธ์ที่เรียกว่า “ก๊อก ก๊าะ” (Coc go) คือฝังตอที่มีปลายแหลมไว้ที่บริเวณปากแม่น้ำ เมื่อน้ำขึ้นกองเรือเวียดนามก็โจมตีศัตรู แล้วทำให้เป็นลอยหนึเพื่อล่อให้กองเรือฮั่นตามเข้ามายังปากแม่น้ำ เลยบริเวณที่ฝังตอไว้ ซึ่งตอยังคงอยู่ใต้น้ำ เมื่อน้ำลงกองเรือเวียดนามก็เข้าโจมตีให้เรือศัตรูลอยหนึ เรือศัตรูจึงถูกตอทิ่มเรือจมหายไป

⁵ การรวมอำนาจสู่ส่วนกลางเกิดจากความจำเป็น 2 ประการ คือ การก่อสร้างใหญ่ ๆ ที่เกี่ยวกับการป้องกันน้ำ เช่น เขื่อน และการขุดคลองเพื่อการเกษตร และเพื่อรักษาอิสรภาพของชาติจากการที่ราชสำนักจีนอาจกลับมาโจมตีอีก

⁶ การเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญภายใต้ราชวงศ์หลีคือ การเปลี่ยนชื่อประเทศเป็น “ไต้เวียด” (Dai Viet) ในปี ค.ศ. 1054 ซึ่งจะเป็นชื่อประเทศที่จะปรากฏในเนื้อหาต่อจากนี้

ในส่วนของทางตอนใต้ก็มีอาณาจักรจาม หรือจามปาเกิดขึ้นมาก่อนแล้ว อาณาจักรจามสามารถแบ่งออกเป็น 5 ส่วนหลักโดยแบ่งจากตอนเหนือลงมาทางใต้ พื้นที่ทางตอนเหนือสุดครอบคลุมบริเวณเถื่อเทียน (Thua Thien) กว่างบินห์ (Quang Binh) และกว่างจิ (Quang Tri) ซึ่งรวมถึงเมืองเฮว้ก็ตั้งอยู่ในพื้นที่นี้ โดยมีแม่น้ำแกงห์ (Gianh) ไหลผ่านเป็นรัฐกันชนระหว่างจามกับเวียดนาม พื้นที่ส่วนที่สองคือมณฑลกว่างงาย (Quang Ngai) และกว่างนาม (Quang Nam) มีพื้นที่ริมชายฝั่งทะเลทอดตัวยาวและมีเมืองท่าที่สำคัญของจาม คือไฟโฟ (Faifo) พื้นที่สามอยู่บริเวณที่ราบบิन्हดินห์ (Binh Dinh) เป็นที่ราบที่มีความกว้างมากที่สุด มีเมืองศูนย์กลางที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งคือเมืองวิชัย (Vijaya) ที่รุ่งเรืองอยู่ในช่วงระหว่างคริสต์ศตวรรษที่ 11-15 ก่อนถูกอาณาจักรไต้เวียดยึดครอง พื้นที่ส่วนที่สี่ คือบริเวณมณฑลคานฮัว (Khan Hoa) ประกอบด้วยเมืองที่สำคัญคือ ปันทุรังคะ (Panduranga) ปัจจุบันคือเมืองฟันรัง (Phanrang) เป็นเมืองศูนย์กลางที่เหลื่อรอดจากการทำลายของพวกเวียดนามในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 15 และดำรงอยู่มาจนถึงคริสต์ศตวรรษที่ 19 และอีกเมืองหนึ่งคือ โคตธาระ (Kauthara) ปัจจุบันคือญาจาง (Nha Trang) และพื้นที่ส่วนสุดท้ายคือบริเวณมณฑลบิन्हทวน (Binh Thuan) อยู่บริเวณทางตอนใต้สุดของอาณาจักร เป็นพื้นที่ที่ไม่ค่อยมีผู้คนตั้งถิ่นฐานเท่าใดนัก (วชรพร นวลตา, 2557: 15)

ภาพที่ 1 : แผนที่เมืองสำคัญต่าง ๆ ของอาณาจักรจามปา

ที่มา : Nguyen Vu Xuyen, กระบวนการขยายดินแดนของเวียดนามในคริสต์ศตวรรษที่ 11-18 (Khái lược Quá trình Lãnh thổ Việt Nam Thế kỷ XI-XVIII). เอกสารประกอบการเรียนรายวิชาประวัติศาสตร์เวียดนาม

อย่างไรก็ตาม ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 10 เป็นต้นมาหลังจากเวียดนามเป็นอิสระจากประเทศจีน และได้สถาปนาเป็นอาณาจักรไต้เวียด (Dai Viet) ก็เริ่มมีอิทธิพลและกลายเป็นศูนย์กลางใหม่ที่นำกังวลของอาณาจักรจาม เนื่องจากมีการหาประเทศราช และขยายอิทธิพลลงมาทางใต้ตามนโยบาย “มุ่งทักษิม” (Nam Tien)⁷ จึงส่งผลกระทบต่ออาณาจักรจามอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ (วชรพร นวลตา, 2557: 20-21) การขยายอาณาเขตไปทางทิศใต้ เริ่มต้นตั้งแต่ช่วงเวลาที่เวียดนามเป็นอิสระ และแต่งตั้งราชวงศ์ของตนเอง คือ ราชวงศ์งิ่ง (Nha Ngo) ราชวงศ์ดินห์ (Nha Dinh) และราชวงศ์เล-ก่อน (Tien Le) แต่เนื่องจากเวลาที่มีอยู่ของราชวงศ์เหล่านี้สั้น และไม่มีเสถียรภาพ จึงทำให้พื้นที่ทางตอนใต้ไม่ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงอะไร การขยายอาณาเขตต้องใช้เวลานาน ซึ่งเริ่มขึ้นอย่างจริงจังตั้งแต่ราชวงศ์หลี จนถึงราชวงศ์เล-หลัง (Hau Le)⁸ ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่การขยายดินแดนนั้นกว้างขวางที่สุดและมีอำนาจมากที่สุดในประวัติศาสตร์เวียดนาม ก่อนที่จะเกิดช่วงเวลาของความขัดแย้ง และแบ่งประเทศเป็นเหนือ-ใต้ ของขุนนางจรีนห์ (Chua Trinh) และขุนนางเหงียน (Chua Nguyen) (Sung Jung Nam, 2560: <http://lichsu.tnus.edu.vn/chi-tiet/712-Lich-su-mo-rong-lanh-tho-ve-phia-Nam-cua-Viet-Nam--1009-1847>)

นับตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 11 อาณาจักรจามเกิดความวุ่นวาย ทำให้กษัตริย์จามต้องย้ายศูนย์กลางจากเมืองอินทรปุระมายังเมืองวิชัยที่อยู่ทางใต้ อีกทั้งปัญหาภายในของจามที่ศูนย์กลางการปกครองอ่อนแอ รวมไปถึงเขมรที่เห็นโอกาสจากที่จามอ่อนแอ จึงเริ่มเข้ามารุกรานแต่ไม่สำเร็จ จามได้ประนีประนอมกับอาณาจักรไต้เวียด ในปี ค.ศ. 1069 ได้ถวายดินแดนที่อยู่ทางตอนเหนือสุดของอาณาจักร ได้แก่ เตียหลี (Dia Ly) มาลินห์ (Ma Linh) และ โบ้แดงห์ (Bo chanh) ให้แก่อาณาจักรไต้เวียด (วชรพร นวลตา, 2557: 21-22) ทำให้ตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 11 กลุ่มคนเวียดแรกเริ่ม ส่วนใหญ่เป็นคนที่มาจากพื้นที่แทนห์-เหงะ (Thanh Nghe)⁹ จึงได้เข้ามายังบริเวณพื้นที่ตั้งแต่กว๋างบินห์ (Quang Binh) จนถึงกว๋างจิ (Quang Tri) กระบวนการขยายดินแดนยังคงดำเนินไป ภายใต้ราชวงศ์เจิ่น (ค.ศ. 1225-1400) ในปี ค.ศ. 1306 หลังจากกษัตริย์เฉมนิน (Che Man) ของจามไป ยกดินแดนเจิวโอ (Chau O) และเจิวหลี (Chau Ly) ให้กับราชวงศ์เจิ่น เพื่อเป็นของหมั้นขอเจ้าหญิงเจิ่นเฮวี่ยนเจิน ลูกสาวของมกุฎราชกุมารเจิ่นเถินตง (Nguyen Phuoc Tuong, 2547: 7) ทำให้สามารถครอบครองดินแดนตั้งแต่ภาคเหนือของกว๋างจิ ผ่านเฮว้ไปถึงช่องเขาฮ่ายเวิน (Hai Van) พื้นที่ของไต้เจียม และลัมแอโปจึงกลายเป็นของไต้เวียด ภายหลังกษัตริย์ของกษัตริย์เฉ บ่ง งา (Che Bong Nga)¹⁰ (ปลายคริสต์ศตวรรษที่ 14 - ต้นคริสต์ศตวรรษที่ 15) บริเวณพื้นที่ทั้งหมดตั้งแต่ทางเหนือของช่องเขาฮ่ายเวิน กว๋างบินห์ กว๋างจิ และเฮว้ ก็ถูกรวมเป็นอาณาเขตของไต้

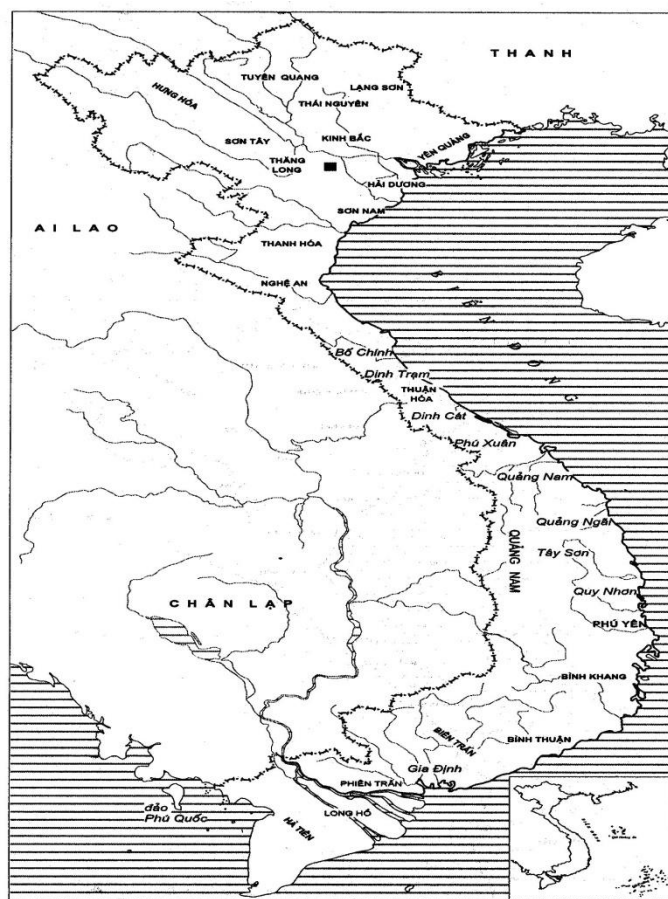
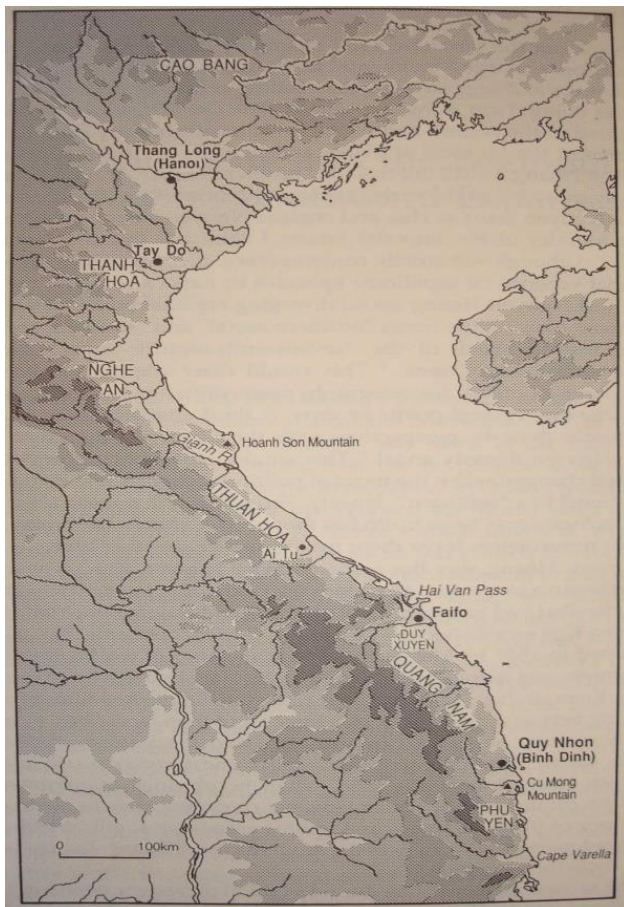
⁷ การขยายดินแดนของเวียดนามนั้นมุ่งลงทางใต้ด้วยเหตุผลสองประการคือ ความแข็งแกร่งและปัจจัยทางภูมิศาสตร์ สาเหตุแรกคือความแข็งแกร่งของจีน และสาเหตุที่สองคือแนวภูเขาเจื่องเซิน (Truong Son) ด้วยเป้าหมายทางการเมืองและเศรษฐกิจ เมื่อเวียดนามอยู่ในกระบวนการขยายดินแดน และเสริมสร้างกำลังของตน ทำให้ไม่สามารถรุกคืบไปทางตอนเหนือได้ เนื่องจากมีจีนที่แข็งแกร่งกว่า ในทางกลับกันเวียดนามได้พยายามหลายครั้งที่จะขยายอาณาเขตไปทางตะวันตกของลาว แต่ระหว่างประเทศทั้งสองมีแนวเขา (Truong Son) ที่ทอดตัวยาวกันไว้ จึงทำให้ไม่สามารถขยายอาณาเขตเข้าไปได้

⁸ ภายใต้ราชวงศ์เล-หลัง (Hau Le) ซึ่งอยู่ในช่วงเวลาทางประวัติศาสตร์สมัย “เลจุงฮิง” (Le Trung Hung) เกิดการแย่งชิงอำนาจจนนำไปสู่การแบ่งดินแดนการปกครองของสองขุนนาง คือ ขุนนางจรีนห์ ปกครองทางตอนเหนือ (Dang Ngoai) และขุนนางเหงียน ปกครองทางตอนใต้ (Dang Trong) โดยมีกษัตริย์เลเป็นประมุขอยู่ทางภาคเหนือ แต่อำนาจการปกครองที่แท้จริงตกอยู่ภายใต้สองขุนนาง ดังนั้นนโยบายของประเทศจึงขึ้นอยู่กับสองขุนนางนี้

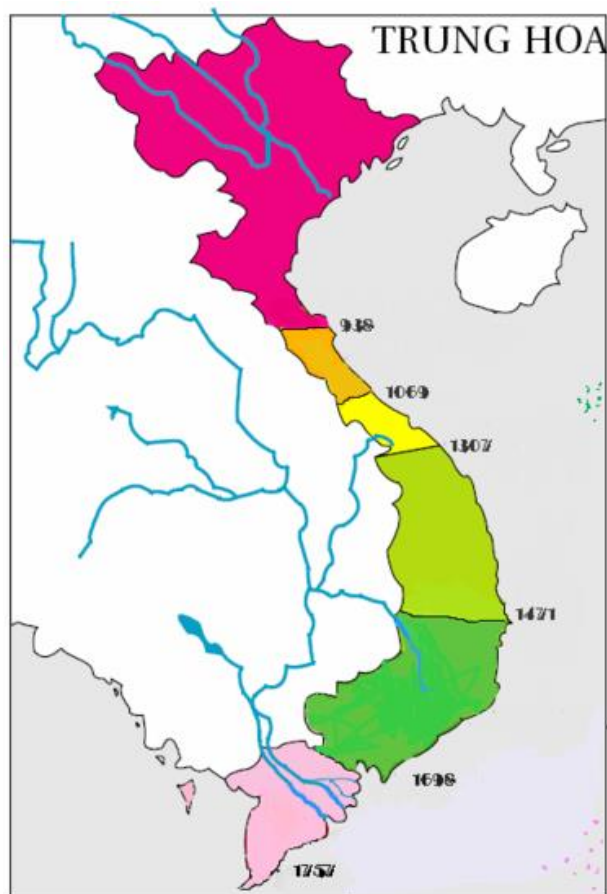
⁹ เป็นกลุ่มคนที่มาจากจังหวัดแทนห์ฮวา (Thanh Hoa) และ เหงะอัน (Nghe An)

¹⁰ กษัตริย์เฉ บ่ง งาเป็นกษัตริย์ที่มีความเข้มแข็งทางการรบมากที่สุดของอาณาจักรจาม สามารถตอบโต้ไต้เวียดและบุกขึ้นไปยังเมืองหลวงของไต้เวียดได้ เอาชนะต่อกองกำลังทางทะเลของไต้เวียด และครอบครองพื้นที่ได้ทั้งหมดจนทำให้กษัตริย์ไต้เวียดต้องลี้ภัยไปอยู่ที่อื่น แต่ภายหลังจากสวรรคตของพระองค์ อาณาจักรจามก็อ่อนแอลงเรื่อย ๆ จนไม่สามารถต้านทานการขยายอิทธิพลของไต้เวียดได้อีก (วชรพร นวลตา, 2557: 23)

เวียดนามในปี ค.ศ. 1471 ภายใต้ยุคสมัยของเลเซอ ราชวงศ์เล-หลิ่ง (Hau Le) กษัตริย์เล ทั้นท์ ตง (Le Thanh Tong) ได้ยึดครองดินแดนของเจียมตง (Chiem Dong) และโก๊ลี่ (Co Luy) ปัจจุบันคือกว๋างนาม (Quang Nam) และกว๋างงาย (Quang Ngai) ขยายการรุกร้าดินแดนลงทางใต้จนถึงบิन्हดินห์ (Binh Dinh) ไ้มาจนถึงชายแดนใต้ เวียดนาม-จามปา คือตั้งแต่ช่องเขาฮ่ายเวิน (Hai Van) จนถึงช่องเขากุ่มง (Cu Mong) ปัจจุบันคือฟูเยิน (Phu Yen)

ลัทธิธรรม เวียดนาม (ค.ศ. 1471-1802). เอกสารประกอบการเรียนรายวิชาประวัติศาสตร์เวียดนาม

ภาพที่ 4 : แผนที่แสดงภาพรวมสัดส่วนพื้นที่ที่ถูกยึดครองในช่วงเวลาต่าง ๆ

ที่มา : กระบวนการมุงทักษิณของคนเวียดนาม (Tiến trình Nam tiến của người Việt). เข้าถึงเมื่อ 12 มีนาคม 2563. เข้าถึงได้จาก https://vi.wikipedia.org/wiki/T%E1%BA%ADp_tin: B

อาจกล่าวได้ว่าศึกใหญ่ครั้งสุดท้ายระหว่างจามและไตเวียดที่เกิดขึ้นในปี ค.ศ. 1471 ทำให้อำนาจของจามลดลงเหลือแค่พื้นที่ในเส้นทางใต้ คือบริเวณเมืองโคตราระ และปณทุงคะเท่านั้น แม้ว่าหลังจากที่ราชวงศ์เล-หลัง (Hau Le, ค.ศ. 1428-1788) ขึ้นมามีอำนาจในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 15 อาณาจักรเวียดนามก็เข้าสู่ยุครุ่งเรือง ในช่วงนี้การอพยพลงไปยังหลักแหล่งในพื้นที่เวียดนามตอนใต้ของชาวเวียดได้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตามแม้ในทางทฤษฎีการปกครองของเวียดนามเป็นรูปแบบการรวมอำนาจสู่ศูนย์กลางอยู่ที่กษัตริย์ที่ประทับอยู่ที่ห่งลอง (Thang Long) หรือฮานอยในปัจจุบัน แต่ในความเป็นจริงอำนาจทางการเมืองได้กระจายไปสู่ผู้ปกครองท้องถิ่นที่มีอิสระในการปกครองดูแลพื้นที่ของตน โดยมีตระกูลขุนนางที่สำคัญ 2 ตระกูล คือตระกูลจรินทร์ (Trinh) ที่มีฐานอำนาจอยู่ทางตอนเหนือ และตระกูลเหงียน (Nguyen) ที่มีอิทธิพลทางตอนใต้ ที่ได้แบ่งประเทศกันเพื่อดูแล โดยมีแม่น้ำแซงท์ ที่จังหวัดกว๋างบินห์เป็นตัวแบ่งเขต ในปี ค.ศ. 1558 นอกจากนี้ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 15 – 17 หรือในยุคการค้าของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เวียดนามใต้ก็มีส่วนในกระบวนการค้าของภูมิภาคนี้เช่นกัน โดยมี

เมืองไฟโฟ (Faifo) หรือ ลัมแอปโฟ (Lam Ap Pho) หรือ ฮอยอัน (Hoi An) เป็นเมืองท่าที่สำคัญของเวียดนามใต้ (วชรพร นวลตา, 2557: 2-3)

ภาพที่ 5 : แผนที่แสดงอาณาเขตการปกครองของขุนนางจรีนห์ และขุนนางเหียงน
ที่มา : Nguyen Vu Xuyen, กระบวนการขยายดินแดนของเวียดนามในคริสต์ศตวรรษที่ 11-18 (Khái lược Quá trình Lãnh thổ Việt Nam Thế kỷ XI-XVIII). เอกสารประกอบการเรียนรายวิชาประวัติศาสตร์เวียดนาม

1.2 การปรากฏตัวของฮอยอัน และบทบาทในเวลาต่อมา

ในคริสต์ศตวรรษที่ 2 จนถึงคริสต์ศตวรรษที่ 15 เมืองฮอยอันเป็นที่รู้จักกันในนามว่า ลัมแอปโฟ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรจาม ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 9 และ 10 หลังจากนั้น เมืองลัมแอปโฟ ทวีความสำคัญมากใน

ฐานะเป็นเมืองท่าที่ติดต่อกับต่างประเทศ ทำให้ชาวอาหรับ ชาวเปอร์เซีย และชาวจีนที่จะมาทำการค้ากับ เวียดนามตอนกลางเดินทางมาสู่เมืองฮอยอันมากขึ้น สินค้าในสมัยนั้นคือ ผ้าไหม ไหมงู กระจงเต่า ทองคำ ไม้ และน้ำตาล มีการขุดพบซากเมืองสมัยอาณาจักรจาม บ่อน้ำโบราณ รูปปั้นหินแกะสลัก ถ้วยเซรามิก เครื่องปั้นดินเผา หลักฐานทางโบราณคดีเหล่านี้แสดงให้เห็นเส้นทางการค้าระหว่างตะวันออกกลางกับเอเชีย อากาศ ไปจนถึงจีนแผ่นดินใหญ่ (เหรียญ หล่อวิมลคล, 2554: 2-3)

แต่จากร่องรอยของผู้อยู่อาศัยที่เก่าแก่ที่สุดในฮอยอัน ซึ่งถูกค้นพบที่บาย-อง (Bai Ong) แสดงให้เห็นถึงผู้อยู่อาศัยพื้นเมืองในยุคก่อนประวัติศาสตร์บริเวณภาคกลาง โดยโบราณสถานนี้มีอายุกว่า 3,000 ปีมาแล้ว นักโบราณคดีเรียกช่วงเวลาทางวัฒนธรรมนี้ว่า “ยุคก่อนประวัติศาสตร์ซาฮวินห์” (Tien Sa Huynh) จากพื้นที่โบราณคดีนี้ชี้ให้เห็นถึงรูปแบบและวัสดุของสิ่งประดิษฐ์จำนวนมากที่แสดงให้เห็นถึงความสามารถในการผลิตที่พัฒนาขึ้นในระดับสูงของผู้อยู่อาศัยซาฮวินห์โบราณ พวกเขาทำการเกษตร รู้วิธีการใช้ประโยชน์จากแม่น้ำและทะเล การทอผ้า การทำเครื่องประดับ คิดค้นวัสดุเพื่อปิดไหและฝาโลงศพ จากการผลิตที่พัฒนาขึ้นนำไปสู่การแบ่งแยกทางสังคมผ่านวัตถุที่ฝังอยู่ภายในโลงศพและไห โดยเฉพาะร่องรอยที่ได้ปรากฏเงินเหรียญแบบจีน เซรามิกลวดลายจีน หรือสิ่งประดิษฐ์ที่เป็นเหล็กในรูปแบบฮั่นตะวันตก หรือการปรากฏวัฒนธรรมดงเซิน (Dong Son) ที่อยู่ทางเหนือ วัฒนธรรมออกแาว (Oc Eo) ที่อยู่ทางใต้ และในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อีกทั้งวัสดุที่ทำจากแก้วจากอินเดียใต้ และจีน ทั้งหมดแสดงให้เห็นถึงประโยชน์ของแม่น้ำ ทะเล และที่ตั้งที่สะดวกแก่การแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมของฮอยอันในช่วงเวลานี้ อาจกล่าวได้ว่าในช่วงก่อน และหลังคริสต์ศตวรรษประมาณ 2,000 ปีที่แล้ว ฮอยอันเป็นเมืองท่าแรก ๆ สำหรับการก่อตัวอาณาจักรจามปาในต้นคริสต์ศตวรรษนั่นเอง

ภาพที่ 6-9 : โบราณวัตถุที่ค้นพบที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมซาฮวินห์ (Sa Huynh)

ที่มา : ช่วงเวลาผู้อาศัยซาฮวินห์-จามปา (Thời kỳ cư dân Sa Huỳnh đến Champa). เข้าถึงเมื่อ 8 สิงหาคม 2562. เข้าถึงได้จาก <https://hoianheritage.net/vi/lich-su/lich-su/lich-su-van-hoa-2.html>

ผลการวิจัยทางวิทยาศาสตร์แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าพื้นที่บริเวณแม่ทุโบ่น (Thu Bon) เป็นพื้นที่ที่อยู่อาศัยของชาวจามที่มีประวัติศาสตร์มายาวนานตั้งแต่วัฒนธรรมซาฮวินห์ (Sa Huynh) ชาวจามสร้างประเทศและเรียกว่า เลิมเอ็ป (Lam Ap)¹¹ ตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 2 ซึ่งครอบคลุมพื้นที่ตั้งแต่บริเวณเทือกเขาฮวินห์เซิน (Hoanh Son) เข้ามายังพื้นที่ทางใต้ของเวียดนามกลางในปัจจุบันจนถึงคริสต์ศตวรรษที่ 15 (ศุยนย์อนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมฮอยอัน, 2558: <https://hoianheritage.net/vi/lich-su/lich-su/lich-su-van-hoa-2.html>)

แม้ว่าในช่วงท้ายคริสต์ศตวรรษที่ 16 ฮอยอันจะถูกควบคุมอย่างเคร่งครัดทางเศรษฐกิจและสังคมของระบบศักดินาที่ให้ความสำคัญแก่เกษตรกรรมมากกว่าการค้า แต่ด้วยนโยบายเปิดประเทศในช่วงของขุนนางเหงียน (Nguyen Phuoc Tuong, 2547: 7-8) ประจวบกับการค้นพบทางภูมิศาสตร์ที่สำคัญของตะวันตก ชาวยุโรปนับวันยิ่งขยายการค้าของพวกเขาไปยังภูมิภาคตะวันออกมากขึ้น จึงเรียกยุคนี้ว่า “การค้าทางทะเลตะวันออก” เรือค้าขายจากหลายประเทศจึงได้เข้ามาทำการค้ากับทั้งทางภาคเหนือ (Tonkin) และทางภาคใต้ (Cochinchina) จึงทำให้เมืองท่าฮอยอันกลายเป็นเมืองท่าที่คับคั่ง และพัฒนาอย่างเจริญรุ่งเรืองในคริสต์ศตวรรษที่ 17 และ 18 เหตุผลที่ทำให้ขุนนางเหงียนดำเนินนโยบายเปิดประเทศนั้น เนื่องมาจากสถานการณ์ของประเทศตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 16 ได้แตกได้ถูกแบ่งประเทศเป็น 2 ภูมิภาค คือ ภาคเหนือ หรือที่รู้จักในนามตังเกี๋ย (Tonkin) มีขุนนางจรีนห์ (Chua Trinh) ปกครอง ส่วนภาคใต้หรือโคชินไชน่า อยู่ในอำนาจการควบคุมของขุนนางเหงียน (Chua Nguyen) ที่ทำให้ทั้งสองขุนนางล้วนมีความสัมพันธ์กับภายนอก และการค้าขายกับต่างประเทศเพื่อซื้ออาวุธ และเสริมกำลังทหารอย่างต่อเนื่องเพื่อเตรียมพร้อมสำหรับสงครามกลางเมืองที่มีมาเป็นเวลานาน ทางด้านใต้ ขุนนางเหงียนได้เปิดความสัมพันธ์ทางการเมืองและการค้ากับต่างประเทศมากกว่า เพื่อเสริมสร้างศักยภาพทางเศรษฐกิจและสังคม นำมาซึ่งความแข็งแกร่งทางกองกำลังทหารที่จะต่อสู้กับขุนนางจรีนห์ ดังนั้นเรือค้าขายของหลายประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ตะวันออกไกล ตะวันออกใกล้ และยุโรป เช่น จีน ญี่ปุ่น ฟิลิปปินส์ ไทย อินโดนีเซีย สิงคโปร์ เปอร์เซีย โปรตุเกส สเปน ฮอลแลนด์... จึงได้มาทำการค้าที่ฮอยอัน (Nguyen Phuoc Tuong, 2547: 21-22)

แม้ว่าเหตุการณ์ทางการเมืองของสองภูมิภาคจะยังคงทำสงครามกันอยู่เรื่อย ๆ แต่ฮอยอันกลับไม่ได้รับผลกระทบ เนื่องจากศูนย์กลางการค้าของเวียดนามโบราณนั้นมักจะตั้งอยู่ห่างไกลจากเมืองหลวง เช่น เมืองท่าของเหวินโด่น (Van Don) ในช่วงราชวงศ์เลที่ตั้งอยู่ที่อ่าวฮาลอง โฟเหียน (Pho Hien) ซึ่งเป็นศูนย์กลางทางการค้าที่ถูกสร้างขึ้นในช่วงขุนนางจรีนห์ในคริสต์ศตวรรษที่ 17 ตั้งอยู่ในคายเจิว (Khoai Chau) จังหวัดฮึงเยียน (Hung Yen) ซึ่งห่างไกลจากเมืองหลวงห่งลอง (Thang Long) ฮอยอันตั้งอยู่ไกลจากพระราชวังของขุนนางเหงียนซึ่งอยู่ในทวนฮวา (Thuan Hoa) จึงทำให้เมืองท่าไม่มีอิทธิพลต่อการเมืองภายในประเทศ (Nguyen Chi Thong, 2545: 136-137)

¹¹ เลิมเอ็ป (Lam Ap) หรือหนังสือประวัติศาสตร์คือ “ลัมแอปโฟ” (Lam Ap Pho)

2. ขุมชนการค้า กิจกรรมการค้าขายที่เมืองท่าฮอยอันในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 17 และการล่มสลายของเมืองท่าฮอยอัน

2.1 ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเจริญรุ่งเรืองของเมืองท่าฮอยอัน

หลังจากช่วงเวลาที่เศรษฐกิจตกต่ำยาวนานถึง 150 ปี (ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1306 ถึงปี ค.ศ. 1558) ในช่วงการปกครองภายใต้ราชวงศ์เจิ่น (Tran) ราชวงศ์โห่ (Ho) และ ราชวงศ์เล (Le) เนื่องจากตกอยู่ในการครอบครองของอาณาจักรไต้เวียด อาารยธรรมที่ชาวเวียดนามนำมาสู่ดินแดนของจามคือ การทำเกษตรกรรม โดยเฉพาะการปลูกข้าวในนาลุ่ม และการประมง เมืองฮอยอันจึงเริ่มพัฒนาจากเมืองท่าหน้าด่าน กลายมาเป็นเมืองที่มีหัตถกรรมพื้นบ้านเพื่อนำไปสู่การค้ากับเมืองรอบ ๆ และการค้าระหว่างประเทศ (เหรียญ หล่อวิลม, 2554: 3) ท่าเรือฮอยอันได้รับการฟื้นฟูให้กลับมาอีกครั้งในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 16 ในรัชสมัยของขุนนางเตียนเหงียนฮว่าง (Tien Nguyen Hoang) ช่วงปี ค.ศ. 1558 – 1613 ซึ่งตรงกับกรขยายตัวทางการค้าของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่ขยายอย่างมากจนได้รับสมญานาม “เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในยุคการค้า”

การฟื้นฟูท่าเรือฮอยอันในช่วงนี้ได้สอดคล้องกับยุคการค้าในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ช่วงปี ค.ศ. 1400-1650 ซึ่งถือว่าการค้ามีความสำคัญต่อเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นอย่างมาก เนื่องจากภูมิศาสตร์ที่เอื้อต่อการเดินทางทางทะเล และควบคุมเส้นทางการเดินเรือทะเลระหว่างจีน และศูนย์ประชากรของอินเดีย ตะวันออกกลาง และยุโรป จึงเป็นธรรมดาที่ดินแดนใต้ลมจะสนองตอบการกระตุ้นทุกประการจากการค้าสากลทางทะเล ความเฟื่องฟูไม่ได้มีผลต่อยุโรปและเมดิเตอร์เรเนียนตะวันออกเท่านั้น แต่ยังมีผลต่อจีน ญี่ปุ่น และอาจรวมถึงอินเดียด้วย นอกจากนี้ในช่วงเวลานั้น พ่อค้า ประมุขเมืองและรัฐต่าง ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ยังมีส่วนสำคัญในการค้าที่หลังไหลจากหรือผ่านภูมิภาคของตน ศูนย์กลางการค้าในดินแดนใต้ลมคือเมืองในเอเชีย เช่น หงสาวตี อยุธยา พนมเปญ ฮอยอัน (ไฟไฟ) มะละกา ปัตตานี บรูไน ปาไซ อาจะห์ บันเต็น จาปารา เกรซิก และมะกัสซาร์ (แอนโทนี รีด, 2548: 1)

ลมมรสุมในเอเชียเขตร้อนก็เป็นเหตุผลที่ทำให้เมืองท่าในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้กลายเป็นศูนย์ถ่ายสินค้าที่สำคัญ ความสม่ำเสมออย่างน่าทึ่งของลมในเอเชียเขตร้อน ตั้งแต่เดือนเมษายนถึงเดือนสิงหาคม เชื่อว่าลมมรสุมจะพัดขึ้นไปทางเหนือยังผืนแผ่นดินใหญ่ของเอเชีย ตั้งแต่เดือนธันวาคมถึงเดือนมีนาคม ลมมรสุมก็จะพัดลงมาทางใต้ เรือจีน ญี่ปุ่น และริวกิวที่เดินทางไปยังทิศใต้ยังดินแดนโพ้นทะเล จะใช้ลมมรสุมที่พัดจากทางเหนือในเดือนมกราคมหรือกุมภาพันธ์ และกลับเมื่อลมพัดจากทิศใต้ในเดือนมิถุนายน กรกฎาคม หรือสิงหาคม ส่วนเรือจากอินเดียใต้จะพึ่งลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ของมหาสมุทรอินเดีย ระหว่างเดือนเมษายนและสิงหาคม การเดินทางตามฤดูกาลทำให้แน่ใจได้ว่าต้องมีศูนย์ถ่ายสินค้าปรากฏขึ้นในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ที่ทำให้พ่อค้าสามารถรอการเปลี่ยนทิศทางการลมมรสุมหรือการมาของคู่ค้า ในช่วงเวลาเป็นเดือนที่ลูกเรือ และผู้โดยสารอยู่ที่ท่าเรือในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ พวกเขาจะเข้าไปพักอาศัยตามย่านต่าง ๆ ในเมืองจนเต็ม ทำให้ตลาดมีชีวิตชีวาและยังเข้าร่วมในพิธีกรรมต่าง ๆ ด้วย

ศูนย์ถ่ายสินค้าใหญ่ ๆ ในดินแดนใต้ลมจำเป็นต้องตั้งตรงจุดตัดของเขตการค้าตามฤดูมรสุม ในท้องน้ำที่มีที่กำบังในทะเลอันดามัน อ่าวไทย และทะเลชวา แต่ที่เป็นพิเศษคือช่องแคบมะละกา ฟูนัน จามปา และศรีวิชัย ได้รับบทบาทต่อเนื่องกันมาในพันปีแรก ในคริสต์ศตวรรษที่ 15 ปาไซ (สุมาตราเหนือ) และมะละกาได้กลายเป็นศูนย์ถ่ายสินค้าที่สำคัญ การสับเปลี่ยนเช่นนี้ทำให้เกิดศูนย์ถ่ายสินค้าใหม่ ๆ ในส่วนของมะนิลา มะกัสซาร์ บรูไน กัมพูชา จามปา และฮอยอัน เมืองท่าในสมัยขุนนางเหงียนในคริสต์ศตวรรษที่ 17 อยู่ทางด้านตะวันออกเฉียงไกลเกินไป

สำหรับเรืออินเดีย แต่ก็ได้กลายเป็นศูนย์ถ่ายสินค้าที่สำคัญสำหรับการค้าระหว่างชาวจีน ญี่ปุ่น เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และยุโรป (แอนโทนี ริด, 2548: 69-71) และเนื่องจากปัญหาทางการเมืองระหว่างจีนกับญี่ปุ่นในสมัยราชวงศ์หมิง จึงทำให้เมืองท่าฮอยอันกลายเป็นศูนย์ถ่ายสินค้าที่สำคัญ เพราะชาวญี่ปุ่นต้องเบนเข็มมาค้าขายกับเมืองฮอยอันเพื่อจะได้สินค้าจีนโดยเลี่ยงที่จะค้าขายกับประเทศจีนโดยตรง เมืองฮอยอันจึงเต็มไปด้วยพ่อค้าจากจีนและญี่ปุ่นที่มาแลกเปลี่ยนแร่เงินของตนกับผ้าไหมของจีน น้ำตาล และเครื่องเทศ ดังนั้นฮอยอันจึงมีบทบาทสำคัญ เพราะการค้าเป็นการเชื่อมโยงจีน – ญี่ปุ่นกับภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (แอนโทนี ริด, 2548: 19-20, เหยียญ หล่อวิมจล, 2554: 3) กิจกรรมการค้าในฮอยอันที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น ลากยาวเป็นเวลานานหลายเดือน ในทุกปีจะมีระยะเวลา 4 – 6 เดือน เริ่มตั้งแต่เดือนมกราคม ถึงเดือนมิถุนายน เรือสินค้าญี่ปุ่นจากนางาซากิ โปรตุเกส มาเก๊า มณฑลกว๋างตุ้งจากจีน มาที่ฮอยอันตั้งแต่เดือนธันวาคม หรือมกราคม และเดินทางกลับในเดือนสิงหาคมและกันยายน (Nguyen Phuoc Tuong, 2547: 27)

อีกทั้งภายใต้สมัยของขุนนางเตียนเหงียนฮว่าง (Tien Nguyen Hoang) จากการเปิดการค้ากับต่างประเทศ และฟื้นฟูกิจกรรมการค้ากับต่างประเทศ เพื่อเสริมศักยภาพทางเศรษฐกิจ สังคม และการทหารของโคชินไชน่าเพื่อรับมือกับขุนนางจรีนห์ทางตอนเหนือ จึงทำให้ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 16-18 ฮอยอันจึงเป็นดินแดนที่เจริญรุ่งเรืองที่สุดของโคชินไชน่า เนื่องจากเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางในเรื่องการค้ากับโลกภายนอก และกลายเป็นท่าเรือสินค้าที่สำคัญของไต่เวียด บนชายฝั่งของโคชินไชน่าในเวลานั้นมีเมืองท่าบิรวารนับสิบเพื่อสนับสนุนกิจกรรมการค้าที่ฮอยอัน เช่น แทงห์ท่า (Thanh Ha) ซึ่งขึ้นกับจังหวัดถ่วนฮวา (Thuan Hoa) ก็ท่า (Ky Ha) เตินเจิว (Tan Chau) เดกกี (Da Gi) ห่ามถวี (Ham Thuy) ถิไน (Thi Nai) หรือจังหวัดกวีญูญู นำสินค้าที่มาจากกว๋างนามไปยังเมืองท่าฮอยอันเพื่อการส่งออกไปยังต่างประเทศหรือขายให้กับตั้งเกีย และซื้อขายภายในโคชินไชน่าเอง ในช่วงรัชสมัยของขุนนางเหงียนฟุกเงียน (Nguyen Phuc Nguyen) ค.ศ. 1613 - 1635 เศรษฐกิจของจังหวัดกว๋างนามและโคชินไชน่ามีความเจริญรุ่งเรืองขึ้น การผลิตในประเทศนับวันยิ่งเติบโต ความสัมพันธ์ทางการค้ากับต่างประเทศขยายตัวและพัฒนามากขึ้น ด้วยเงื่อนไขจากสภาพธรรมชาติของจังหวัดกว๋างนามที่ตั้งอยู่ในเขตร้อน จึงทำให้สามารถผลิตผลผลิตทางการเกษตรได้ตลอดทั้งปี ปริมาณและคุณภาพก็ดีเช่นกัน อีกทั้งผลิตภัณฑ์จากป่า และทะเลก็อุดมสมบูรณ์ (Nguyen Phuoc Tuong, 2547: 57-59)

2.2 ชุมชนการค้าต่าง ๆ ที่เมืองท่าฮอยอัน

ชาวญี่ปุ่น ในปี ค.ศ. 1591 เมื่อพลเรือโทฟุกเงีย (Phuc Nghia) ตระกูลเหงียน (Nguyen) ของโคชินไชน่าได้ส่งจดหมาย (ภาพที่ 10) ไปยังนายพลโทโยโตะมิ ฮิเดโยชิ (Toyotomi Hideyoshi) เพื่อสร้างความสัมพันธ์การค้าระหว่างโคชินไชน่า กับญี่ปุ่น ดังนั้นความสัมพันธ์ทางการทูตและการค้าระหว่างเวียดนามและญี่ปุ่น จึงเกิดและพัฒนาขึ้นมา โดยเฉพาะในช่วงที่มีการค้าขายทางเรือ (Tran Duc Anh Son, 2560: <http://baotanglichsu.vn/vi/Articles/3096/19782/giao-thuong-nhat-viet-trong-lich-su.html>)

ภาพที่ 10 : จดหมายที่พลเรือโท Nguyen Phuc Nghia ส่งถึงญี่ปุ่นเพื่อสร้างความสัมพันธ์ทางการค้า

ที่มา : การค้าระหว่างญี่ปุ่นกับเวียดนามในประวัติศาสตร์ (Giao thuong Nhật - Việt trong lịch sử). เข้าถึงเมื่อ 13 มีนาคม 2563. เข้าถึงได้จาก <http://baotanglichsu.vn/vi/Articles/3096/19782/giao-thuong-nhat-viet-trong-lich>

ดังนั้นญี่ปุ่นจึงเป็นชาติแรกที่ได้เข้ามาค้าขายที่ฮอยอัน อาจจะต้องตั้งแต่ 1598 มีพ่อค้าญี่ปุ่นบางคนได้มาถึงฮอยอันและขออนุญาตขุนนางเหิงยนสร้างเมือง และสร้างวัด พวกเขาถือว่าเป็นผู้อาศัยแรกเริ่มที่ฮอยอัน และได้สร้างชุมชนทางตะวันออกของท่าเรือ โดยส่วนสิ้นสุดของชุมชนทางด้านตะวันตก ชาวญี่ปุ่นได้สร้างสะพานชื่อว่า สะพานญี่ปุ่น สร้างเมื่อประมาณปี 1617 นักวิจัยชาวญี่ปุ่น โอคุระ ซาดาโอะ จากหนังสือชื่อ “ชาวญี่ปุ่นในช่วงเวลาเรือสินค้าอินเดีย” (Nhung Nguoi Nhat Ban o thoi ky Thuyen Chau An) ได้เขียนไว้ว่า

“ชุมชนญี่ปุ่นมีความยาวถึงสามเส้นถนน ถนนทั้งสองฝั่งอยู่ติดแม่น้ำ เมื่อเปรียบเทียบกับชุมชนจีน ชุมชนญี่ปุ่นประกอบไปด้วยบ้านสองชั้น มีสถาปัตยกรรมที่ซับซ้อนมากกว่า บ้านจะสร้างติด ๆ กัน ในจำนวนบ้านเหล่านี้ จะมีบ้านอยู่หนึ่งหลังที่มีสามชั้น และมีสถาปัตยกรรมที่ซับซ้อนมากกว่าบ้านหลังอื่น ๆ อาจจะเป็นบ้านที่ไว้ใช้สำหรับนัดประชุมของชาวญี่ปุ่น บ้านแต่ละหลังสามารถมองออกมาเห็นถนนได้ มักจะมีชายคาที่ไว้กันความร้อน...” (Nguyen Phuoc Tuong, 2547: 22-25)

เรือสินค้าจากญี่ปุ่นมาที่ฮอยอันเพื่อค้าขายสินค้าที่แตกต่างกัน เป็นสินค้าที่ใช้ทำอาวุธและกระสุน เช่น ทองแดง เหล็ก กำมะถัน สินค้าประเภทสิ่งของสวยงาม เช่น กำมะหยี่ เครื่องเซรามิกโดยเฉพาะที่มีสีสันทสวยงาม มีรูปแบบที่ซับซ้อนซึ่งได้รับความนิยมมากที่ฮอยอัน และสินค้าประเภทของชำร่วยญี่ปุ่น พวกเขาซื้อขายสินค้ากลับไปอย่างหลากหลาย เช่น ผ้าซาติน น้ำตาลก้อน หนังกวาง ปลาฉลาม มะพร้าว ลูกจันทน์เทศหอม การบูรสีแดง กำยานไม้ นอ แรต พรอท ผ้าปัก ดินเผา เป็นต้น โดยสิ่งที่พวกเขาชอบที่สุดคือ ผ้าไหม โดยมีชชันนารีโปรตุเกส Valentin Corvalho ได้บันทึกไว้ว่า

“ที่โคชินไชน่าเขาจะเห็นพ่อค้าชาวจีนนำผ้าไหมจำนวนมากมาที่ฮอยอัน และชาวญี่ปุ่นก็จะซื้อกลับไปทั้งหมด” (Nguyen Phuoc Tuong, 2547: 28)

หลังจากปี ค.ศ. 1635 ชาวญี่ปุ่นก็ไม่ได้เพิ่มจำนวนขึ้นอีก เพราะนโยบายปิดประเทศ จำกัดการค้ากับต่างประเทศ จึงทำให้ชาวญี่ปุ่นที่หลงเหลืออยู่กลายเป็นชนกลุ่มน้อย จนถึงช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 17 บริเวณพื้นที่ชุมชนญี่ปุ่นก็ลดลง ในปี ค.ศ. 1695 เหลือครอบครัวชาวญี่ปุ่นอยู่เพียง 4 - 5 ครอบครัว เรือพ่อค้าชาวอังกฤษที่ได้มาถึงฮอยอันในวันที่ 22 เดือนสิงหาคม ปี ค.ศ. 1695 ได้บันทึกไว้ว่า

“ท่าเรือมีถนนสายใหญ่เพียงสายเดียวตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำ ทั้งสองฝั่งมีบ้านตั้งอยู่กว่าหนึ่งร้อยหลังคาเรือนทั้งหมดเป็นของคนจีน” (Nguyen Duc Dieu, 2534: 233-234)

ชาวจีน พ่อค้าชาวจีนเป็นชาติที่สองที่เข้ามายังฮอยอัน จากความผันผวนในประเทศจีนในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 17 เมื่อราชวงศ์หมิงล่มสลายลง และราชวงศ์ชิงขึ้นมาเมื่อปี ค.ศ. 1644 ทำให้ชาวจีนเข้ามายังฮอยอันนับวันยิ่งเพิ่มขึ้น เพราะฮอยอันตั้งอยู่ในตำแหน่งที่ดี และสะดวกบนเส้นทางทางทะเลนานาชาติ หลังจากที่ญี่ปุ่นดำเนินนโยบายปิดประเทศ ทำให้ชาวจีนนับวันยิ่งเพิ่มจำนวนขึ้นเรื่อย ๆ และมีบทบาทสำคัญมาก ในกิจกรรมการค้าขายที่เมืองท่าฮอยอัน เป็นผลให้กิจกรรมการค้าของจีนมีความโดดเด่นขึ้นมากในพื้นที่นี้ พวกเขาได้รับอนุญาตจากขุนนางเหิงยิ่นให้สร้างชุมชนที่อยู่อีกฝั่งหนึ่งของสะพานญี่ปุ่น คือชุมชนของชาวมินห์เฮือง (Minh Huong)¹² และขยายพื้นที่เพื่อทำธุรกิจ (Nguyen Duc Dieu, 2534: 234) ดังนั้นที่เมืองท่าฮอยอันจึงสามารถแยกแยะความแตกต่างของชุมชนสองแบบได้ ชุมชนญี่ปุ่นทางด้านตะวันออก และชุมชนจีนทางด้านตะวันตก โดยมีสะพานญี่ปุ่นคั่น และแต่ละพื้นที่จะมีคนจัดการเฉพาะ ประชาชนอาศัยตามขนบธรรมเนียมประเพณีของตนเอง (Nguyen Phuoc Tuong, 2547: 26)

เรือค้าขายจากจีนนำสินค้าเหล่านี้มาขายยังเมืองท่า เช่น ผ้า สมนุไพร กระจดาษา กำมะหยี่ แวนตา คริสตัล ปากกา น้ำหมึก โคมไฟ เครื่องสำริด และเครื่องถ้วยชาม ส่วนสินค้าประเภทเครื่องตี และของกิน เช่น ใบชา ส้ม มะนาว ลูกแพร์ แอปเปิ้ล ดอกกุหลาบ ขนมปัง วุ้นเส้น แป้ง เกลือ ไข่เค็ม น้ำขิง ซอสหวาน เต้าหู้ ผัก และเห็ดหอม เป็นต้น (Ho Chau, 2557: <https://hoianheritage.net/vi/trao-doi-chuyen->)

โดยกิจกรรมที่สำคัญของฮอยอันคือการส่งออก ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 17 Borri ได้กล่าวไว้ว่า การค้าขายกับโคชินไชน่า ส่วนใหญ่จะดำเนินการโดยชาวจีนและญี่ปุ่น ชาวญี่ปุ่นมักจะทำเงินได้ถึง 40,000 - 50,000 ตำลึง ส่วนชาวจีนก็พากันล่องเรือเข้ามาพร้อมกับผ้าไหม ด้าย และสินค้าอื่น ๆ ด้วยมหรกรรมการค้านี้ทำให้สามารถเก็บภาษีได้เป็นจำนวนมากจากประเทศเหล่านี้ เล กวี โดน (Le Quy Don) ได้บันทึกเกี่ยวกับกฎการเข้าออกของเรือสำเภาไว้ว่า

“ในหมู่บ้านต่าง ๆ ของชาวมินห์เฮือง (Minh Huong) ในฮอยอันจะมีชาวจีนเป็นผู้แทนอำนาจ เมื่อมีเรือเข้ามาทำการค้าในกวางนามก็ต้องมอบสินค้าของประเทศตนเอง และจ่ายภาษีนำเข้า - ส่งออก นอกจากนี้ขุนนางเหิงยิ่นยังได้ผูกขาดการค้ากับต่างประเทศอีกด้วย สินค้าในประเทศจะต้องส่งไปที่โกดังในผู้ชวน (Phu Xuan) โดยกำหนดเงื่อนไขไว้ว่าทุก ๆ เมืองจะต้องมอบทอง เงิน ไม้จันทน์ กระจดาษาเต้าให้กับทางราชวงศ์ ส่วนเกลือ

¹² ชาวจีนที่อพยพมาจากราชวงศ์หมิง ต่อมาจะใช้เรียกเหล่านี้คนเวียดนามที่มีเชื้อสายจีน โดยเฉพาะคนจีนที่อพยพมาจากราชวงศ์หมิง

น้ำตาล น้ำตาล ถั่วเขียว ผ้าลินิน เสื้อ กระดาษ นอแรด และไม้ชิงชันจะต้องถูกเข้าสู่โกดัง” (Nguyen Chi Thong, 2545: 137-139)

ชาวพื้นเมือง ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 15 แม้ว่าชื่อของฮอยอันยังไม่ปรากฏ แต่พื้นที่ของกว๋างนามก็มีการค้าขายเกิดขึ้นแล้ว สินค้าพื้นเมืองของกว๋างนามได้ค้าขายทางทะเลมาก่อนปี ค.ศ. 1530 มีเรือสินค้าของโปรตุเกสบางลำได้มาค้าขายที่พื้นที่ของโคชินไชน่า และชื่อ “โฟโฟ” ก็ได้ปรากฏขึ้น ฮอยอันถือเป็นตลาดการค้าในประเทศที่สำคัญของโคชินไชน่า ในโคชินไชน่ามีเรือสินค้า 447 ลำเพื่อหมุนเวียนและกระจายสินค้า สินค้าจากภาคกลางที่มาจากชายฝั่งฮอยอัน ทั้งทางเท้าและทางน้ำล้วนเป็นสินค้าที่ผลิตจากถังฮวา (Thang Hoa) เดียนบาน (Dien Ban) กว่างงาย (Quang Ngai) กวีญิน (Qui Nhon) บินห์คาง (Binh Khang) และ ญาจาง (Nha Trang) ดังนั้นผู้คนจากทางเหนือจึงมารวมตัวกันที่นี่เพื่อซื้อกลับไป แต่กระแสการค้าที่เข้มแข็งยังคงเป็นความสัมพันธ์ระหว่างสองเมืองท่า คือฮอยอันและแทนท์हां (Thanh Ha) การค้าระหว่างฮอยอันและฝูชวอน (แทนท์हां) เป็นความสัมพันธ์ระดับพื้นเมืองของสองพื้นที่เพื่อตอบสนองความต้องการในการแลกเปลี่ยนสินค้ารวมถึงการพึ่งพารัฐบาลกลางในฝูชวอน การไหลเวียนของสินค้าในฮอยอัน – แทนท์हांได้รับผลกำไรที่สูง ฟรีกไทย งานหัตถกรรม และเครื่องปั้นดินเผาถูกนำเข้ามาขาย ส่วนผลิตภัณฑ์จากป่า เช่นน้ำตาล ฝ้ายไหม โลหะมีค่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งทองแดงถูกขายออกไป (Nguyen Duc Dieu, 2534: 235-237)

นอกจากนี้จากเอกสารทางประวัติศาสตร์อื่น ๆ ยังมีพ่อค้าจากประเทศต่าง ๆ ที่ได้มาค้าขายที่ฮอยอันอีก เช่น ไทย สิงคโปร์ อินโดนีเซีย รวมไปถึงพ่อค้าตะวันตก เช่น ฝรั่งเศส โปรตุเกส และอิตาลี เป็นต้น (Ho Chau, 2557: <https://hoianheritage.net/vi/trao-doi-chuyen->) สำหรับพ่อค้าชาวไทย พวกเขานำยาสูบและฝิ่นมาขาย ส่วนสินค้าที่นำกลับไปคือไหมดิบ หรือไหมสำเร็จรูป พ่อค้าทางประเทศในแถบตะวันตก เช่น เรือค้าขายของพ่อค้าชาวฮอลแลนด์ที่มาจาก Surate และ Coromadel ได้นำทองแดง ตะกั่ว สังกะสี กำมะถัน เงินอัด ฝ้ายมีค่า เช่น ขนแกะ ผ้าสักหลาดสีแดง และผ้าสักหลาดสีดำ... มาขาย (Nguyen Phuoc Tuong, 2547: 28) เรือค้าขายของฝรั่งเศสขายสินค้าจำพวกอาวุธ เหล็ก สำริด ฝ้าย และซึ้น้ำตาล ไหมดิบกลับไป เรือของโปรตุเกสนำแปรง เข็มเย็บผ้า สร้อยข้อมือ ต่างหู หมวก เสื้อเชิ้ต และเสื้อผ้าประเภทต่าง ๆ โดยเฉพาะปะการังมาขาย เป็นต้น (Ho Chau, 2557: <https://hoianheritage.net/vi/trao-doi-chuyen->)

ในส่วนของราคาของสินค้าที่ซื้อขายที่ฮอยอันนั้นไม่แน่นอน แต่ขึ้นลงตามแหล่งที่มาของสินค้าที่มีอยู่เป็นจำนวนมาก หรือสินค้านั้นเป็นของหายาก คุณภาพดีหรือแย่ อย่างเช่น ในคริสต์ศตวรรษที่ 17 มูลค่าของ *กี๋นาม*¹³ (Ky Nam) ถูกเปรียบเทียบกับเงินซึ่งถือว่ามีมูลค่ามากที่สุดในสมัยนั้น เมื่อนำเข้าไปในโปรตุเกสจึงมีราคาอยู่ที่ 50 *cruzados ต่อ 1 catty*¹⁴ จนถึงประมาณกลางคริสต์ศตวรรษที่ 18 ราคาของสินค้าที่ขายในฮอยอันที่มาจากกว๋างนาม คิดเป็น 1 ตะ (ta) หรือเท่ากับ 100 กิโลกรัม เช่น

¹³ เป็นไม้ชนิดหนึ่งที่มีลักษณะคล้ายกำยาน แต่มีราคาที่แพงกว่า และหายากกว่า

¹⁴ Cruzados เป็นหน่วยเงินของโปรตุเกส ส่วน catty เป็นหน่วยวัดปริมาณของฝรั่งเศส 1 catty มีค่าเท่ากับ 600 กรัม ดังนั้นกี๋นามจำนวน 600 กรัม จึงมีราคาเท่ากับ 50 cruzados

2.3 สินค้าส่งออกของโคชินไชน่าที่เมืองท่าฮอยอัน ประกอบด้วย

ประเภท	สินค้า
ผลิตภัณฑ์จากป่า	กำยาน น้ำมันหอมระเหย ชะมด ไม้มะเกลือ ไม้อัด ไม้พะยูน นอแรด งาช้าง หนังเสือ น้ำมันนาก เป็นต้น
สมุนไพร	ยาสูบ โป๊ยกั๊ก น้ำผึ้ง เมล็ดบัว ดีหมี เขากวาง เอ็นกวาง ฝาง ลูกจันทเทศ กระวานเทศ ลูกกระวาน และพืชสมุนไพรอื่น ๆ
สินค้าจากทะเล	ไข่มุก ครีบบลา ปลิงทะเล เต่า หอยมุก ปลาหมึกแห้ง กุ้งแห้ง สาหร่าย หอย ทาก และโดยเฉพาะรังนก ซึ่งรังนกถือเป็นสินค้าส่งออกที่มีราคาสูง
สินค้าเกษตร	ข้าว น้ำตาล (น้ำตาลทราย น้ำตาลกรวด) กากน้ำตาล ฝ้าย พริกไทย ยาสูบ หมากสุกแห้ง ไหม ซึ่งไหมอาจจะแข่งขันกับไหมของจีน
แร่ธาตุ	ทอง อัญมณีจำพวกต่าง ๆ อำพันสีเหลือง เป็นต้น
ผลิตภัณฑ์หัตถกรรม	เซรามิก กาน้ำชา ถ้วยชา แจกัน กระถางดอกไม้เคลือบสีฟ้าคราม สินค้าที่มีสี งาช้าง งานไม้แกะสลัก กระฉากทองแดง

ที่มา : Nguyen Phuoc Tuong, 2547: 28-29

สินค้า	ราคาต่อ 100 กิโลกรัม	สินค้า	ราคาต่อ 100 กิโลกรัม
หมาก	3 กวาน ¹⁵	เขากวาง	15 กวาน
พริกไทย	20 กวาน	ครีบบลา	40 กวาน
ลูกจันทเทศ	5 กวาน	กุ้งแห้ง	6 กวาน
เมล็ดกระวาน	12 กวาน	สาหร่าย	6 กวาน
กระวาน	10 กวาน	หอยทาก	12 กวาน
ไม้มะเกลือ	6 กวาน	กระดองเต่า	180 กวาน
ชิงชัน	1 กวาน	งาช้าง	140 กวาน
นอแรด	500 กวาน	น้ำตาลกรวด	4 กวาน
รังนก	200 กวาน	น้ำตาลทรายขาว	2 กวาน

ตารางแสดงราคาสินค้าที่ขายที่เมืองท่าฮอยอัน ต่อ 100 กิโลกรัม ในช่วงกลางคริสต์ศตวรรษที่ 18

ที่มา : Ho Chau. (2557). สินค้าที่ได้ซื้อขายในฮอยอัน ในคริสต์ศตวรรษที่ 16-17 (Một số mặt hàng được buôn bán ở Hội An thế kỷ XVI – XVII). เข้าถึงเมื่อ 8 สิงหาคม 2562. เข้าถึงได้จาก <https://hoianheritage.net/vi/trao-doi-chuyen->

¹⁵ กวานเป็นหน่วยเงินโบราณของเวียดนาม โดย 1 กวาน มีค่าเท่ากับ 600 ต่ง ซึ่งตั้งในสมัยนั้นหมายถึงดั่งซู ที่แปลว่าเหรียญ

2.4 การล่มสลายของเมืองท่าการค้าฮอยอัน

ฮอยอันเป็นหนึ่งในเมืองท่าที่เก่าที่สุดของเวียดนามที่มีระยะเวลาทางประวัติศาสตร์กว่า 300 ปี โดยมีความสัมพันธ์กับการเดินเรือของโลกและการค้าระหว่างประเทศ พัฒนาอย่างเจริญรุ่งเรืองถึงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 17 และเริ่มตกต่ำในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 18 การล่มสลายของเมืองท่าฮอยอัน นักวิจัยบางคนยังได้อธิบายถึงลักษณะทางภูมิศาสตร์ว่า ท่าเรือฮอยอันเต็มไปด้วยชั้นของดินโคลนที่ถูกพัดพามา ปากน้ำใต้เจียม (Dai Chiem) แคลบง ทำให้เรือสินค้าขนาดใหญ่ไม่สามารถเดินทางเข้ามาได้ ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาฮอยอันก็สูญเสียบทบาทท่าเรือที่สำคัญที่สุดของเวียดนามในเวลานั้นให้กับท่าเรือที่ดานังที่เข้ามาแทนที่ นอกจากนี้นักวิจัยคนอื่น ๆ ได้สันนิษฐานว่า หลังจากที่เวียดนามสามารถรวมประเทศได้ จักรพรรดิชาลองรู้สึกถึงความคิดที่จะขยายตัวและครอบครองของประเทศตะวันตกในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เช่น อินเดียนที่พ่ายแพ้ต่ออังกฤษ ในปี ค.ศ. 1819 ฟิลิปปินส์ถูกปกครองโดยสเปนในปี ค.ศ. 1565 อังกฤษครอบครองพม่าในปี ค.ศ. 1826 และฮอลแลนด์ได้เป็นอาณานิคมในอินโดนีเซียในปี ค.ศ. 1799 รวมถึงฝรั่งเศสที่มีแผนการจะครอบครองเวียดนาม เป็นผลให้จักรพรรดิชาลอง และผู้สืบทอดคนอื่น ๆ คือ มินห์ม่าง (Minh Mang) เทียวจิว (Thieu Tri) และตือต๊ก (Tu Duc) ของเวียดนามดำเนินนโยบายปิดความสัมพันธ์กับต่างประเทศโดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวตะวันตก ยกเว้นประเทศจีน ทำให้เรือสินค้าต่างชาติไม่มาหยุดที่ฮอยอันอีก นี่เป็นอีกหนึ่งเหตุผลที่นำมาซึ่งการล่มสลายของเมืองท่าฮอยอัน ที่เริ่มต้นขึ้นในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 18 ก่อนที่การคมนาคมทางน้ำที่ฮอยอันจะเกิดปัญหา (Nguyen Phuoc Tuong, 2547: 32-34)

3. ร่องรอยทางประวัติศาสตร์ที่เกิดจากชุมชนการค้าที่ฮอยอัน

ปัจจุบันฮอยอันไม่ได้ทำหน้าที่เป็นเมืองท่าดังเช่นอดีตอีกแล้ว แต่กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญแห่งหนึ่งของประเทศเวียดนาม จากหนังสือแนะนำการท่องเที่ยวหลายเล่ม ได้กล่าวถึงสถานที่สำคัญของเมืองท่าแห่งนี้ไว้มากมาย ดังจะกล่าวต่อไปนี้ สิ่งที่ทุกคนรับรู้เกี่ยวกับฮอยอันคือ ฮอยอันเป็นอดีตเมืองท่าสำคัญของเวียดนาม เป็นเมืองที่มีความรุ่งเรืองมาตั้งแต่สมัยอาณาจักรจามปา ฮอยอันเป็นเมืองท่าสำคัญที่บรรดาเรือสินค้าจากทั่วโลกต่างมาซื้อขาย และแลกเปลี่ยนสินค้านานาชนิด แต่เมืองท่าแห่งนี้ต้องล่มสลายเมื่อแม่น้ำทูโบนที่ใช้เป็นเส้นทางเดินเรือเริ่มต้นเงินจนเกินกว่าเรือสินค้าจะเข้ามาได้ จึงมีการย้ายเมืองท่าไปยังเมืองดานังแทน จากนั้นเป็นต้นมาบทบาทของฮอยอันก็ลดลงไป (ภู เมฆพิพัฒน์, 2549: 125-126)

บริเวณพื้นที่ของฮอยอันทุกวันนี้ เป็นชุมชนเมืองเล็กที่สามารถเดินเที่ยวชมได้ทั่วภายในวันเดียว เนื่องจากภายในตัวเมืองมีถนนสายหลักเพียงไม่กี่เส้น และทุกเส้นเชื่อมต่อกัน จุดเริ่มต้นของการเที่ยวชมจะอยู่บนถนนเงินฝู (Tran Phu) จากนั้นจะเดินผ่านหมู่บ้านเก่าและศาลเจ้าจ้าวฟุกเกียน (สมาคมฟุกเกียน) ที่สร้างขึ้นราวปี ค.ศ. 1892 เพื่อใช้เป็นสถานที่พบปะกันของชุมชนชาวจีนจากฟุกเกียนที่มีแชนเดียวกัน และยังใช้เป็นที่ระลึกถึงถิ่นกำเนิดและบูชาบรรพบุรุษของตน ส่วนภายในยังเป็นที่ตั้งของวัดที่สร้างขึ้นเพื่ออุทิศให้ลัทธิของพระนางเทียนเห่า

เมื่อเดินถัดมาจนถึงบ้านเลขที่ 80 ซึ่งปัจจุบันดัดแปลงเป็นพิพิธภัณฑ์เซรามิค โดยตัวบ้านสร้างจากไม้เนื้อแข็ง เจ้าของบ้านดั้งเดิมเป็นชาวจีนฟุกเกียนที่เข้ามาติดต่อซื้อขายสมุนไพร แต่ภายหลังไม่ได้กลับไปยังถิ่นฐานเดิม ภายในตัวบ้านมีการจัดแสดงโบราณวัตถุ เช่น ถ้วย ชาม เครื่องใช้ รวมทั้งเครื่องสังคโลกของไทย สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นมาของเมืองมรดกโลกริมแม่น้ำทูโบน ระหว่างทางจะพบเห็นตึกเก่าสไตล์ฝรั่งเศสที่สร้างขึ้นในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 เมื่อเดินมาจนสุดถนนจะเป็นที่ตั้งของสะพานญี่ปุ่น สัญลักษณ์อย่างหนึ่งของเมืองฮอยอันที่ถูก

สร้างโดยชุมชนชาวญี่ปุ่นเมื่อ 400 กว่าปีที่แล้วซึ่งเชื่อมชุมชนชาวญี่ปุ่น และชาวจีนไว้ด้วยกัน (ธนะบุล แจ่มกระจ่าง, 2553: 99-100)

ถนนอีกสายหนึ่งที่สำคัญคือถนนเหงียนถายฮ็อก (Nguyen Thai Hoc) ซึ่งถือว่าเป็นศูนย์กลางรวมสถาปัตยกรรมแบบฮอยอัน โดยถนนสายนี้จะมีบ้านประจำตระกูลคือ บ้านเลขที่ 22 บ้านเก่า 2 ชั้นของชาวจีนที่เข้ามาติดต่อเพื่อซื้อขายอบเชย บ้านเลขที่ 101 บ้านของชาวจีนตระกูล Tan Ky ที่อยู่มาแล้ว 5ชั่วอายุคน ส่วนกลางบ้านจะเป็นลานโล่งไม่มีหลังคา เพื่อเปิดให้แสงแดดและอากาศถ่ายเทเข้ามาในบ้านเต็มที่ ถือเป็นภูมิปัญญาของชาวเวียดนามในอดีต เนื่องจากจุดโล่ง ๆ กลางบ้านจะใช้ทำประโยชน์ได้หลากหลาย เช่น ปลูกต้นไม้ สร้างความร่มรื่น รองน้ำฝนไว้ใช้ หรือเอาไว้ตากผ้า (ภู เมฆพิพัฒน์, 2549: 161)

ถนนอีกเส้นหนึ่งคือถนนเหงียนทิมิงห์คาย (Nguyen Thi Minh Khai) ซึ่งเป็นที่ตั้งของบ้านเลขที่ 7 บ้านครอบครัวชาวจีนที่ย้ายถิ่นฐานมาตั้งรกรากบนผืนแผ่นดินเวียดนามครั้งขบวนเรือสำเภาเข้ามาค้าขายในเมืองท่าแห่งนี้ เอกลักษณ์ของบ้านไม้เก่าในฮอยอันคือ ส่วนหน้าบ้านจะติดกับถนนสายหนึ่ง และหลังบ้านจะอยู่ติดกับถนนอีกสาย บริเวณหลังบ้านจะยาวมาก ส่วนใหญ่หน้าบ้านจะถูกตัดแปลงเป็นร้านขายของที่ระลึก (ธนะบุล แจ่มกระจ่าง, 2553: 101)

นอกจากนี้หากทะเลจากสะพานญี่ปุ่นออกไปราว 2 – 3 กิโลเมตร ไปตามถนนใหญ่จนทางเริ่มเล็กลงเสียก็ไปตามแม่น้ำทูโป่นจะพบกับ Thanh Ha Pottery Village เป็นหมู่บ้านเครื่องปั้นดินเผาและเป็นงานหัตถกรรมระดับครัวเรือน ถือเป็นหมู่บ้านที่มีบทบาททางการค้ากับฮอยอันในอดีต โดยในคริสต์ศตวรรษที่ 16 และ 17 แทนห้ท่าเติบโตขึ้นเป็นหมู่บ้านที่มีชื่อเสียงในเรื่องของการปั้น ซึ่งสินค้าจากหมู่บ้านนี้ได้ถูกนำไปขายในเวียดนามกลาง โดยเฉพาะฮอยอัน ปัจจุบันสถานที่แห่งนี้ยังคงมีบทบาทต่อฮอยอันเหมือนเดิม ดังเห็นได้จากผลิตภัณฑ์หลาย ๆ อย่าง เช่น กระจ่างต้นไม้ เขี่ยอกน้ำ รูปปั้นสัตว์ต่าง ๆ รวมไปถึงอุปกรณ์สร้างบ้านอย่างหลังคา หรือพื้นบ้านสำหรับซ่อมแซมเมืองเก่าฮอยอัน (ภู เมฆพิพัฒน์, 2549: 147-148)

จากที่กล่าวมาทั้งหมดนั้นเป็นข้อมูลทางประวัติศาสตร์ที่หนังสือท่องเที่ยว หรือมีคฤเทศก์มักจะให้ข้อมูลแก่เรา แต่หากนำจุดเหล่านี้ไปศึกษาต่อจะทำให้เราเข้าใจมากยิ่งขึ้นว่าทำไมสถาปัตยกรรมที่หลงเหลืออยู่ที่ฮอยอันในปัจจุบันส่วนใหญ่ล้วนเป็นสถาปัตยกรรม และวัฒนธรรมของจีน แม้ว่าเมืองโบราณแห่งนี้จะได้ชื่อว่าเป็นสถานที่ที่ผสมผสานกันระหว่างวัฒนธรรมจีน ญี่ปุ่น และเวียดนามก็ตาม จากการศึกษาทำให้ทราบว่าร่องรอยทางประวัติศาสตร์แบบสถาปัตยกรรมจีนที่ปรากฏในปัจจุบันนั้น เป็นผลมาจากในช่วงท้ายคริสต์ศตวรรษที่ 17 เกิดสงครามกลางเมือง ระหว่างกองกำลังขุนนางจิ้นห์ และกองกำลังของขุนนางเหงียน เมืองท่าฮอยอันถูกทำลายลงอย่างหนัก ภายหลังจากที่ขุนนางจิ้นห์ครอบครองฮอยอันได้ จึงได้รื้อถอนบ้านบริเวณพื้นที่เมืองท่า คงเหลือไว้เพียงสถาปัตยกรรมทางความเชื่อ อย่างไรก็ตาม นับว่าเป็นโชคดีที่สะพานญี่ปุ่นไม่ได้ถูกทำลาย ประมาณ 5 ปีต่อมาเมืองท่าฮอยอันค่อย ๆ ฟื้นตัว กิจกรรมทางการค้าได้รับการฟื้นฟู แต่ไม่ได้เจริญเหมือนแต่ก่อน ชาวเวียดนาม ชาวเวียดนามเชื้อสายจีน ชาวจีน ได้สร้างฮอยอันที่ทรุดโทรมขึ้นมาใหม่ โดยพวกเขาสร้างบ้าน ห้างร้านใหม่ขึ้นตามสถาปัตยกรรมของพวกเขา และสิ่งเหล่านี้ก็ถือว่าเป็นการทำลายร่องรอยของชุมชนญี่ปุ่นที่เมืองท่าฮอยอัน (Nguyen Phuoc Tuong, 2547: 31-32)

รวมถึงเครื่องขามสังคโลกของไทยที่พบในพิพิธภัณฑ์เซรามิค ก็สามารถทำให้อธิบายการค้าทางทะเลได้เพิ่มมากขึ้น เห็นได้จากข้อมูลของพิพิธภัณฑ์ทางประวัติศาสตร์เวียดนามที่ผู้เขียนได้ไปศึกษาพบว่า ได้ค้นพบเครื่องปั้นดินเผาของไทยในเรือโบราณหลายลำบริเวณน่านน้ำของเวียดนาม บริเวณพื้นที่เรือโบราณ Hon Dam

ปรากฏเครื่องปั้นดินเผากว่า 1,000 ชิ้น บริเวณน่านน้ำใกล้กับเกาะฟูก๊วก (Phu Quoc) ปรากฏเครื่องปั้นดินเผาของกว่า 16,000 ชิ้น จำนวนเซรามิกเหล่านี้สามารถยืนยันได้ว่าเครื่องเซรามิกเป็นสินค้าส่งออกที่มีสัดส่วนขนาดใหญ่ของสินค้าไทยในช่วงเวลานั้น ซึ่งผลิตขึ้นที่สุพรรณบุรี และสวรรคโลกในคริสต์ศตวรรษที่ 15 โดยสอดคล้องกับช่วงเวลาที่เซรามิกของเวียดนามพัฒนาอย่างรุ่งเรืองเช่นกันในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 14 - 16 ภายใต้ราชวงศ์เจิ่น ถึงราชวงศ์เล ซึ่งมีหลักฐานสำคัญจากซากเรือที่พบในเกาะจาม (Cu Lao Cham) เมืองฮอยอัน จังหวัดกว๋างนาม พบวัตถุมากกว่า 240,000 ชิ้น ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเซรามิกที่ยังสมบูรณ์ทั้งรูปร่าง สี โดยเฉพาะศิลปะการตกแต่ง และรูปทรงที่แตกต่างกัน วัตถุต่าง ๆ และเซรามิกที่พบบนเรือโบราณที่เกาะจาม ถือเป็นสิ่งที่สะท้อนวิถีชีวิต วัฒนธรรมของไต่เวียด ในราชวงศ์เลเซอ (Le So) โดยเฉพาะการพัฒนาการค้าทางทะเลของเวียดนามในคริสต์ศตวรรษที่ 15 อาจกล่าวได้ว่าแม้ว่าช่วงเวลาที่ค้นพบจะยังไม่สอดคล้องกับช่วงที่เมืองท่าฮอยอันมีบทบาทสูงสุด แต่ก็แสดงให้เห็นถึงเส้นทางการค้าที่ได้เริ่มต้นมาก่อนหน้านี้ รวมถึงสอดคล้องกับช่วงเวลาที่แผ่นดินเวียดนามเองก็ให้ความสำคัญกับเกษตรกรรม และงานหัตถกรรมมากกว่าการค้าตามที่ได้ศึกษาในหัวข้อที่ 2.1 ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเจริญรุ่งเรืองของเมืองท่าฮอยอันนั่นเอง

ดังนั้นเมื่อย้อนกลับไปมองภาพเมืองเก่าฮอยอันในวันนี้อีกครั้ง ผู้เขียนเชื่อว่าความรู้ในเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ที่รู้เพิ่มเติมจากหนังสือการท่องเที่ยวเหล่านั้น จะทำให้นักท่องเที่ยวเข้าใจถึงสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นสอดคล้องจนเป็นเรื่องราว ตอบความสงสัยว่าทำไมเมืองฮอยอันแห่งนี้ถึงกลายเป็นเมืองท่า และเส้นทางการค้าที่สำคัญในอดีต และได้รับเลือกเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมที่ผสมผสานวัฒนธรรมของสามเชื้อชาติ คือ จีน ญี่ปุ่น และเวียดนามไว้ได้เป็นอย่างดี

บทสรุป

เมืองท่าการค้าฮอยอันเป็นเมืองท่าที่มีชื่อเสียงเป็นอย่างมากในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 17 ด้วยเป็นเส้นทางการค้าทางทะเลที่สำคัญของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และเป็นเส้นทางเชื่อมโยงการค้าระหว่างจีน และญี่ปุ่นเป็นหลัก ดังนั้นจึงทำให้พื้นที่ของเมืองท่าส่วนใหญ่เต็มไปด้วยชาวจีน และญี่ปุ่นที่มาสร้างชุมชนของตนเอง แต่ก่อนการก่อสร้างของเมืองท่าที่ชื่อ “ฮอยอัน” จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่ได้จากการขุดพบ ชี้ให้เห็นถึงดินแดนในอาณาจักรจามปาอันเชื่อมโยงกับพื้นที่อยู่อาศัยของผู้คนในวัฒนธรรมซาฮวินท์ (Sa Huynh) หรือยุคก่อนประวัติศาสตร์ซาฮวินท์ ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นที่ก่อให้เกิดอาณาจักรจามปา และการค้าทางทะเลได้เริ่มต้นขึ้นยังบริเวณเมืองท่าฮอยอันมาก่อนหน้านี้แล้ว โดยชาวจามเรียกดินแดนนี้ว่า “ลัมแอบโพ” การปรากฏตัวอย่างเป็นทางการของเมืองท่าฮอยอันนั้นเริ่มจากการเข้ามาของเรือสินค้าโปรตุเกสที่เรียกเมืองท่านี้ว่า “ไฟโฟ” จากนั้นเป็นต้นมา เมืองท่าแห่งนี้จึงคับคั่งไปด้วยพ่อค้าจากทั่วทุกมุมโลก ทั้งตะวันตก ตะวันออก เอเชีย เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จีน ญี่ปุ่น และชาวพื้นเมืองที่ได้มาค้าขาย แลกเปลี่ยนสินค้ากัน เมื่อมีผู้คนและกิจกรรมทางการค้าเกิดขึ้น จึงนำมาสู่การก่อสร้างบ้านเรือน ห้างร้านต่าง ๆ จนมาถึงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 18 และต้นคริสต์ศตวรรษที่ 19 ความผันผวนของลักษณะทางภูมิประเทศอันเกิดจากชั้นโคลนตะกอน ที่ทำให้ปากแม่น้ำไต่เจียม แม่น้ำฟูโป้นแคบลงจนเรือสินค้าไม่สามารถเข้ามาค้าขายได้ การขึ้นมามีบทบาทของท่าเรือดานัง หรือความคิดเรื่องการครอบครองดินแดนในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ สิ่งเหล่านี้ส่งผลให้เมืองท่าฮอยอันต้องลดบทบาท และล่มสลายลงในที่สุด จนเหลือไว้เพียงร่องรอยทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญดังที่เห็นในปัจจุบัน เป็นเหตุผลที่ทำให้พื้นที่เมืองโบราณฮอยอันได้รับ

เลือกเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรม และกลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญแห่งหนึ่งสร้างรายได้ให้แก่ประเทศในปัจจุบัน

สิ่งที่น่าสนใจคือสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญส่วนใหญ่มักเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงสถาปัตยกรรม และวัฒนธรรมของจีน มีเพียงสะพานญี่ปุ่นที่หลงเหลือไว้เป็นสัญลักษณ์ที่บ่งบอกถึงชุมชนชาวญี่ปุ่นในอดีต จากการศึกษาทำให้ทราบว่า เป็นผลมาจากการทำสงครามกลางเมืองระหว่างขุนนางสองตระกูล คือตระกูลจิ้ง (Trinh) และตระกูลเหงียน (Nguyen) ในปลายคริสต์ศตวรรษที่ 17 หลังจากที่ขุนนางจิ้งสามารถยึดครองพื้นที่เมืองท่าได้จึงได้รื้อถอน และเผาทำลายสิ่งปลูกสร้างต่าง ๆ เหลือไว้เพียงสถานที่สำคัญทางศาสนาเท่านั้น แม้ว่าต่อมาจะได้รับการฟื้นฟูขึ้นให้ได้ดังเดิม แต่ผู้คนที่ฟื้นฟูกลับเป็นคนเวียดนาม คนจีน และคนเวียดนามเชื้อสายจีน ไม่มีคนญี่ปุ่น เนื่องจากนโยบายปิดประเทศ จำกัดการค้ากับต่างประเทศของญี่ปุ่นในปี ค.ศ. 1635 ที่ทำให้ชาวญี่ปุ่นในเมืองท่าค่อย ๆ ลดจำนวนลงจนกลายเป็นชนกลุ่มน้อย ดังนั้นร่องรอยต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมญี่ปุ่นจึงสูญหายไป อีกทั้งจากการค้นคว้าทำให้ทราบถึงการค้าเครื่องเซรามิค หรือเครื่องชามสังคโลกจากจังหวัดสุพรรณบุรี และสวรรคโลกของไทย ซึ่งถือว่าเป็นสินค้าส่งออกที่สำคัญมากของไทยในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 15 อันเป็นช่วงเวลาเดียวกันกับยุครุ่งเรืองของงานหัตถกรรม และงานเซรามิคของเวียดนาม ภายใต้ราชวงศ์เลโซ (Le So) เช่นกัน สิ่งนี้แสดงให้เห็นถึงการค้าทางทะเลที่เกิดขึ้นมานานแล้ว ก่อนที่เมืองท่าฮอยอันจะกลายเป็นเมืองท่าที่สำคัญ และมีบทบาทสูงสุดในคริสต์ศตวรรษที่ 17

รายการอ้างอิง

หนังสือและเอกสารตีพิมพ์ภาษาไทย

- ดารารัตน์ เมตตาริกานนท์. (2555). พิมพ์ครั้งที่ 2. ชุด “อาเซียน” ในมิติประวัติศาสตร์ ประวัติเวียดนามในแบบเรียนชั้นประถม. กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ.
- ชนะบุล แจ่มกระจ่าง. (2553). “เวียดนาม: VIETNAM.” *Trips Magazine* 15, 170 (ธันวาคม): 98-105.
- ภู เมฆพิพัฒน์. (2549). *เที่ยวไม่จ้อทัวร์ ตีตั๋วตะลุยเวียดนาม (เว้ – ฮอยอัน)*. กรุงเทพฯ: ทิพย์ไทย อินเตอร์บุ๊ก.
- รีด, แอนโทนี่. (2548). พงษ์ศรี เลชะวัฒน์. (แปล). *เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในยุคการค้า ค.ศ. 1450 - 1680*. เชียงใหม่: ซิลค์เวอร์ม.
- วชรพร นวลตา. (2557). “ประวัติศาสตร์เวียดนามตอนใต้ ตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 8 ถึงกลางคริสต์ศตวรรษที่ 20.” *วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร*.
- เหงียนคักเวียน. (2545). เพ็ชรี สุมิตร.(แปล). *เวียดนาม : ประวัติศาสตร์ฉบับพิสดาร*. ปทุมธานี : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เหรียญ หล่อวิมจล. (2554). “การศึกษาเมืองมรดกโลก: กรณีเมืองฮอยอัน.” *มนุษยศาสตร์สาร* 12, 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม) : 1-15.

หนังสือและเอกสารตีพิมพ์ภาษาต่างประเทศ

- Hoàng Trường. (1989). *đô thị cổ VIỆT NAM*. Hà Nội: Diên Hồng.
- Hoang Truong. (2532). *Ancient Towns in VIETNAM*. Hanoi: Dien Hong.
- Nguyen Chi Thong. (2 5 4 5). *A Seventeenth-Century Port City in Vietnam : Autonomous History in the Absence of a Single Centralized Kingdom*. Suniat Chutintaranond and Chis Baker (Edited). *RECALLING LOCAL PASTS AUTONOMOUS HISTORY IN SOUTHEAST ASIA*, 127-141. SILKWORM BOOKS.
- Nguyễn Đức Diệu. (1991). *ĐỒ THỊ CỔ HỘI AN*. Hà Nội: Khoa học xã hội.
- Nguyen Duc Dieu. (2534). *Ancient Town Hoi An*. Hanoi: Social Science.
- Nguyễn Phước Tương. (2547). *HỘI AN DI SẢN THẾ GIỚI*. Hồ Chí Minh: Văn Nghệ.
- Nguyen Phuoc Tuong. (2547). *World Heritage Hoi An*. Ho chi Minh: art.

สื่ออิเล็กทรอนิกส์

- Hồ Châu. (2014). *Một số mặt hàng được buôn bán ở Hội An thế kỷ XVI – XVII*. เข้าถึง เมื่อ 17 เมษายน 2562. เข้าถึงได้จาก <https://hoianheritage.net/vi/trao-doi-chuyen->

- Ho Chau. (2557). **สินค้าที่ได้ซื้อขายในฮอยอัน ในคริสต์ศตวรรษที่ 16-17**. เข้าถึงเมื่อ 17 เมษายน 2562. เข้าถึงได้จาก <https://hoianheritage.net/vi/trao-doi-chuyen->
- Sung Jung Nam. (2560). **Lịch sử mở rộng lãnh thổ về phía Nam của Việt Nam (1009-1847)**. เข้าถึงเมื่อ 5 มีนาคม 2563. เข้าถึงได้จาก <http://lichsu.tnus.edu.vn/chi-tiet/712-Lich-su-mo-rong-lanh-tho-ve-phia-Nam-cua-Viet-Nam--1009-1847>
- Sung Jung Nam. (2560). **ประวัติศาสตร์การขยายอาณาเขตลงสู่ทางใต้ของเวียดนาม (1009-1847)**. เข้าถึงเมื่อ 5 มีนาคม 2563. เข้าถึงได้จาก <http://lichsu.tnus.edu.vn/chi-tiet/712-Lich-su-mo-rong-lanh-tho-ve-phia-Nam-cua-Viet-Nam--1009-1847>
- Tran Duc Anh Son. (2560). **Giao thương Nhật – Việt trong lịch sử**. เข้าถึงเมื่อ 13 มีนาคม 2563. เข้าถึงได้จาก <http://baotanglichsu.vn/vi/Articles/3096/19782/giao-thuong-nhat-viet-trong-lich-su.html>
- Tran Duc Anh Son. (2560). **การค้าระหว่างญี่ปุ่น – เวียดนามในประวัติศาสตร์**. เข้าถึงเมื่อ 13 มีนาคม 2563. เข้าถึงได้จาก <http://baotanglichsu.vn/vi/Articles/3096/19782/giao-thuong-nhat-viet-trong-lich-su.html>
- Trung tâm Quản lý Bảo tồn Di sản Văn hóa Hội An. (2558). **Lịch sử - Văn hóa** . เข้าถึงเมื่อ 8 สิงหาคม 2562. เข้าถึงได้จาก <https://hoianheritage.net/vi/lich-su/lich-su/lich-su-van-hoa-2.html>
- ศูนย์อนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมฮอยอัน. (2558). **ประวัติศาสตร์ – วัฒนธรรม**. เข้าถึงเมื่อ 8 สิงหาคม 2562. เข้าถึงได้จาก <https://hoianheritage.net/vi/lich-su/lich-su/lich-su-van-hoa-2.html>